

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 roku

**REGION FADN 785
POMORZE I MAZURY**

Część II. Analiza wyników standardowych

WARSZAWA 2010

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 roku

**REGION FADN 785
POMORZE I MAZURY**

Część II. Analiza wyników standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

dr Ryszard Brzezik

inż. Irena Mikołajczyk

mgr inż. Alicja Wituszyńska

Warszawa 2010

Redakcja techniczna

Dariusz Osuch

Renata Płonka

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-015-9

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Rolnej

00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984

Tel.: (0 22) 505 44 39

Tel./faks: (0 22) 826 93 22

E-mail: portal@fadn.pl

Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

1.	Uwagi wstępne	7
2.	Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych według regionu FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN.....	8
2.1.	Pole obserwacji gospodarstw z regionu Pomorze i Mazury	8
2.2.	Pole obserwacji Polskiego FADN	8
3.	Analiza wyników standardowych.....	10
3.1.	Wyniki standardowe według typów rolniczych	10
3.1.1.	Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych	10
3.1.2.	Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych	13
3.2.	Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej.....	30
3.2.1.	Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	30
3.2.2.	Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	33
3.3.	Wnioski	48

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Pomorze i Mazury	8
Wykres 2	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	9
Wykres 3	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	10
Wykres 4	Pogłowie zwierząt według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	11
Wykres 5	Nakłady pracy według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU).....	11
Wykres 6	Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych	12
Wykres 7	Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	13
Wykres 8	Udział dzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	14
Wykres 9	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 10	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolnych ...	15
Wykres 11	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 12	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	17
Wykres 13	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	18
Wykres 14	Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według typów rolniczych	19
Wykres 15	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	20
Wykres 16	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych.....	20
Wykres 17	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	21
Wykres 18	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	22
Wykres 19	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	23

Wykres 20	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	23
Wykres 21	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	24
Wykres 22	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	25
Wykres 23	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych	25
Wykres 24	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych ..	26
Wykres 25	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych	26
Wykres 26	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	27
Wykres 27	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	28
Wykres 28	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	29
Wykres 29	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	29
Wykres 30	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	30
Wykres 31	Pogłowie zwierząt według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	31
Wykres 32	Nakłady pracy według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych AWU).	32
Wykres 33	Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 34	Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej	33
Wykres 35	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	34
Wykres 36	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	34
Wykres 37	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 38	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 39	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	36
Wykres 40	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 41	Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 42	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 43	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 44	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	39
Wykres 45	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 46	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej	40
Wykres 47	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej	41
Wykres 48	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 49	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 50	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	43

Wykres 51	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	44
Wykres 52	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	45
Wykres 53	Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 54	Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 55	Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej	46
Wykres 56	Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej.....	47

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy ogółem (ang. Annual Work Unit).
c.u.	- jednostka monetarna (ang. currency unit)).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna do Spraw Rolnictwa (ang. Directorate-General Agriculture).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- Europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie systemowe jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości Krajów Członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Urząd Statystyczny Unii Europejskiej.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ - PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - Państwowy Instytut Badawczy.
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych - użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).

1. Uwagi wstępne

Opracowanie zawiera analizę graficzną wraz z prostym komentarzem dotyczącym wybranych parametrów opisujących wyniki uzyskane przez gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w 2008 r. Wyniki te pochodzą z gospodarstw rolnych, których wielkość ekonomiczna, ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SGM „2002” wynosiła co najmniej 2 ESU.

Dla potrzeb analizy, gospodarstwa zostały pogrupowane według kryterium typu rolniczego (TF8) i wielkości ekonomicznej (ES6).

W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstwa, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne.

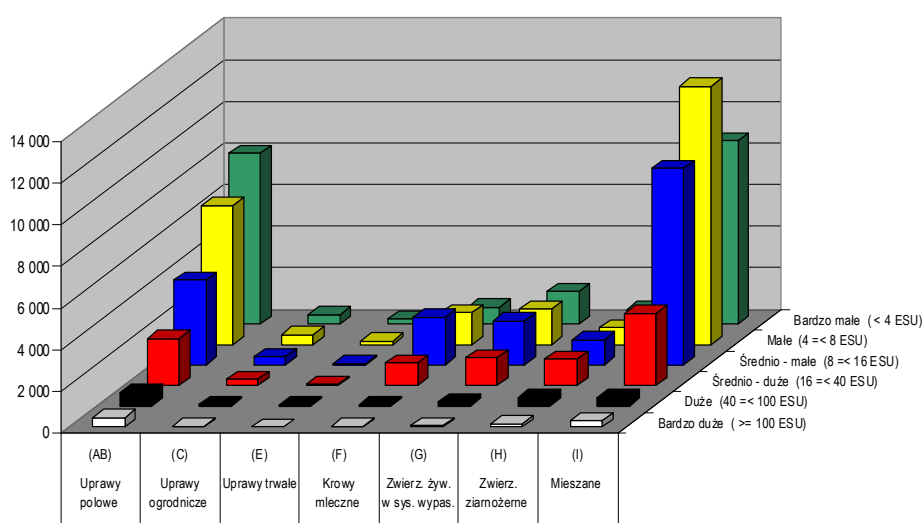
2. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych według regionu FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę porównawczą struktury gospodarstw według typów rolniczych obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, oraz klas wielkości ekonomicznej. Rozkłady zostały zaprezentowane na wykresie 1 i 2.

2.1. Pole obserwacji gospodarstw z regionu Pomorze i Mazury

W regionie Pomorze i Mazury dominują gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 4 do 40 ESU. W porównaniu do danych z całej Polski, w regionie mniejszy jest udział gospodarstw bardzo małych (do 4 ESU), a większy gospodarstw o wielkości ekonomicznej powyżej 8 ESU. Większy jest także udział gospodarstw specjalizujących się w produkcji krów mlecznych oraz zwierząt żywnych w systemie wypasowym (patrz: Wykres 1).

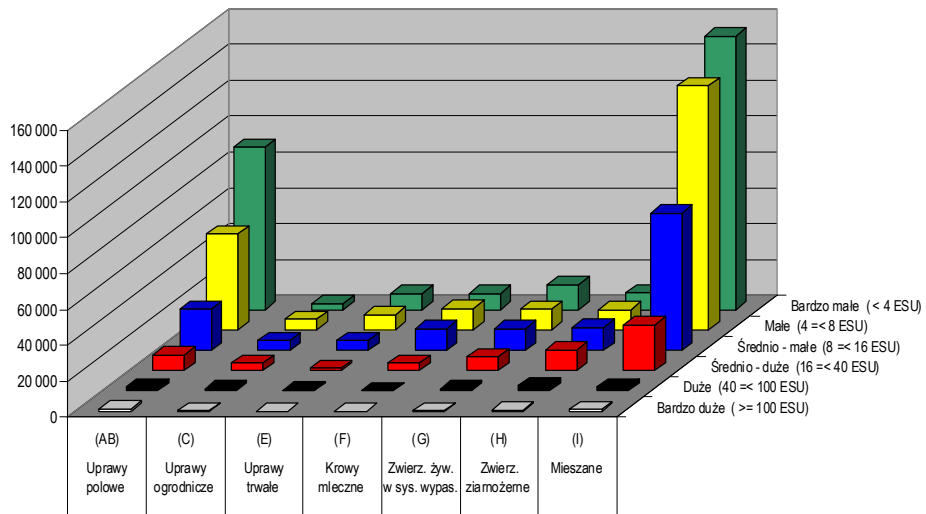
Wykres 1 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Pomorze i Mazury

2.2. Pole obserwacji Polskiego FADN

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych w Polsce (patrz: Wykres 2) lokuje się pod względem siły ekonomicznej w klasie poniżej 40 ESU. Wśród nich dominują gospodarstwa o mieszanej działalności oraz specjalizujące się w uprawach polowych. Relatywnie mniejszy jest udział gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt. Wśród nich bardziej popularna jest produkcja zwierząt żywnych w systemie wypasowym (w tym krów mlecznych), niż trzody i drobiu razem wziętych.

Wykres 2 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

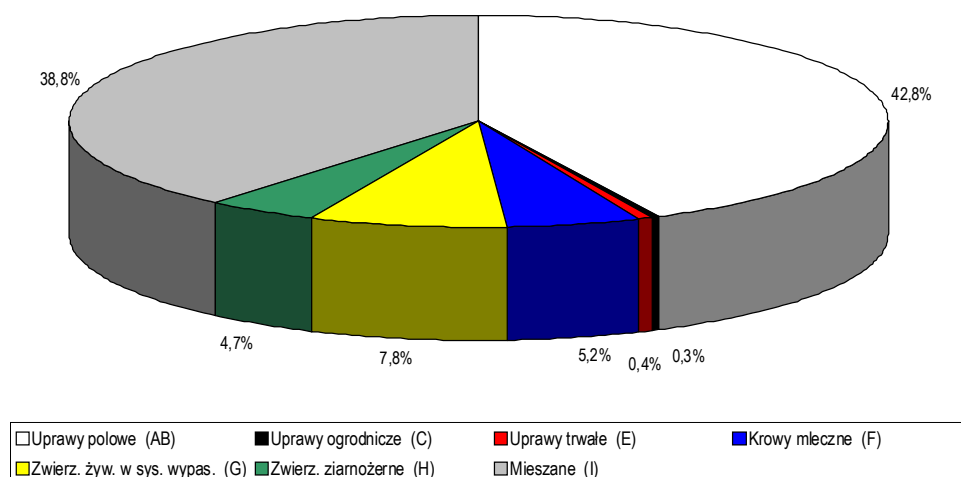
3. Analiza wyników standardowych

3.1. Wyniki standardowe według typów rolniczych

3.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

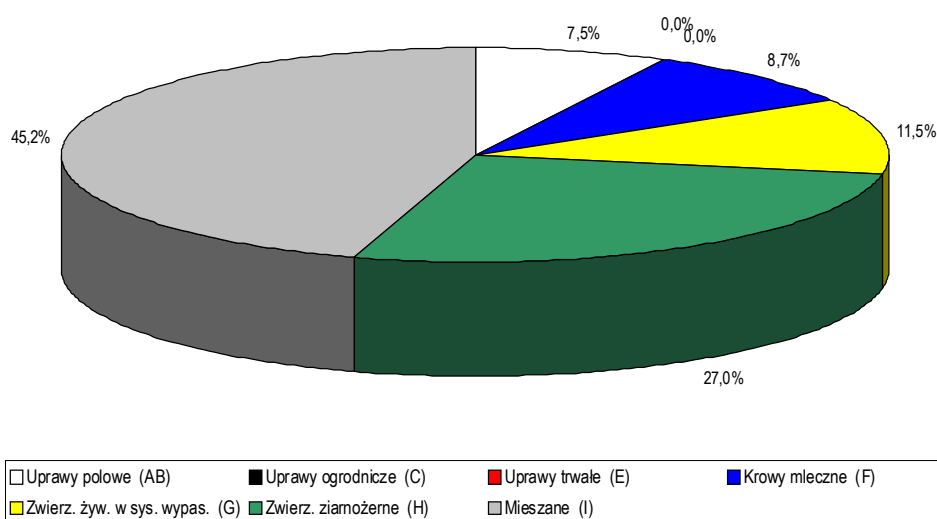
Wykres 3 wskazuje, że największy obszar użytków rolnych był w posiadaniu gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych oraz z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (odpowiednio 42,8% i 38,8%), a najmniejszy w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i trwałych (0,7%).

Wykres 3 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

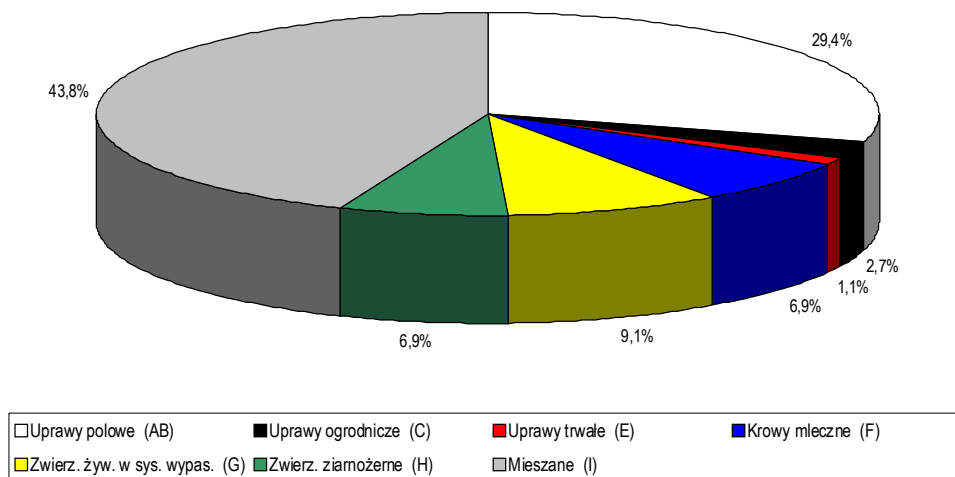
Liczebność zwierząt (w przeliczeniu na LU) zobrazona przez Wykres 4 wskazuje, że w regionie Pomorze i Mazury blisko 72,2% pogłowia zwierząt skoncentrowane było w gospodarstwach z produkcją zwierząt ziarnożernych, oraz mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą.

Wykres 4 Pogłowie zwierząt według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU).

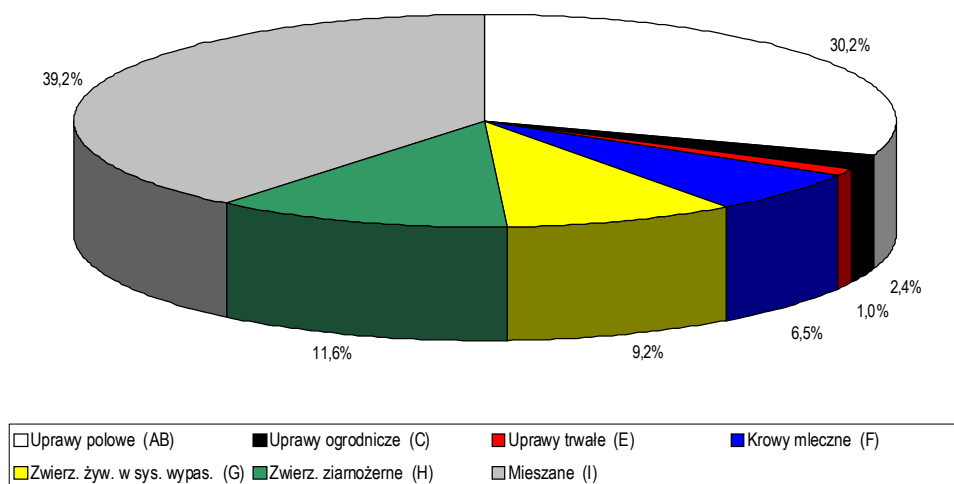
W gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą znajduje się 43,8% osób pełnozatrudnionych. Można zaobserwować, iż w regionie Pomorze i Mazury typy rolnicze o większej specjalizacji, takie jak uprawy ogrodnicze czy uprawy trwałe absorbują relatywnie mało ogółu nakładów pracy, odpowiednio 2,7% i 1,1% (patrz: Wykres 5).

Wykres 5 Nakłady pracy według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU).

Największy udział w tworzeniu standardowej nadwyżki bezpośredniej mają trzy typy rolnicze. Są to gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą, z uprawami polowymi, oraz specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych. Udział ten wynosił odpowiednio 39,2%, 30,2% i 11,6%. Pozostałe cztery typy łącznie nie przekroczyły w badanej zbiorowości 19% standardowej nadwyżki bezpośredniej (patrz: Wykres 6).

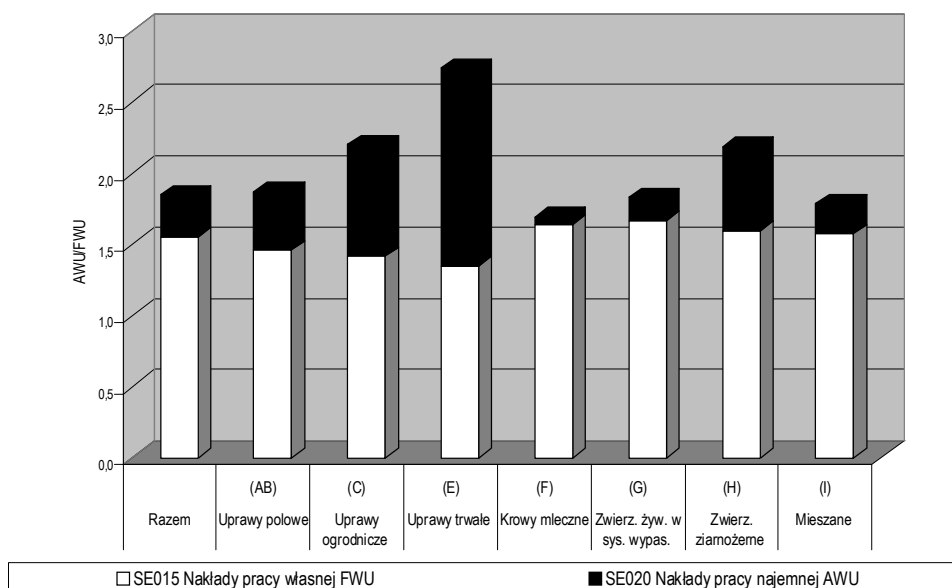
Wykres 6 Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych

3.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

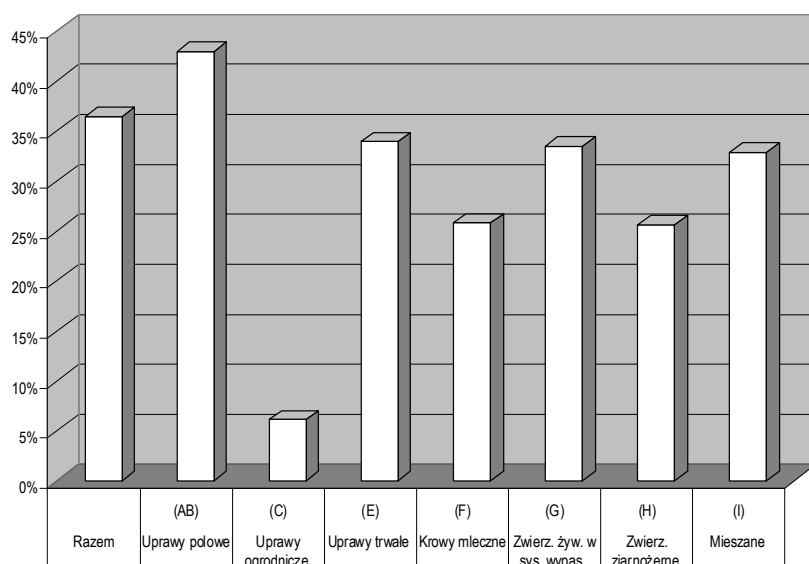
W gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych, oraz w uprawach trwałych i ogrodniczych ponoszone są największe nakłady pracy, których podstawą jest praca własna, jednakże z dużym udziałem pracy najemnej. Gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych, zwierząt żywionych w systemie wypasowym oraz gospodarstwa mieszane opierają produkcję o zasoby pracy własnej. Nakłady pracy własnej kształtują się w granicach 1,5 FWU – jednostki przeliczeniowej pracy członków rodziny (patrz: Wykres 7).

Wykres 7 Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

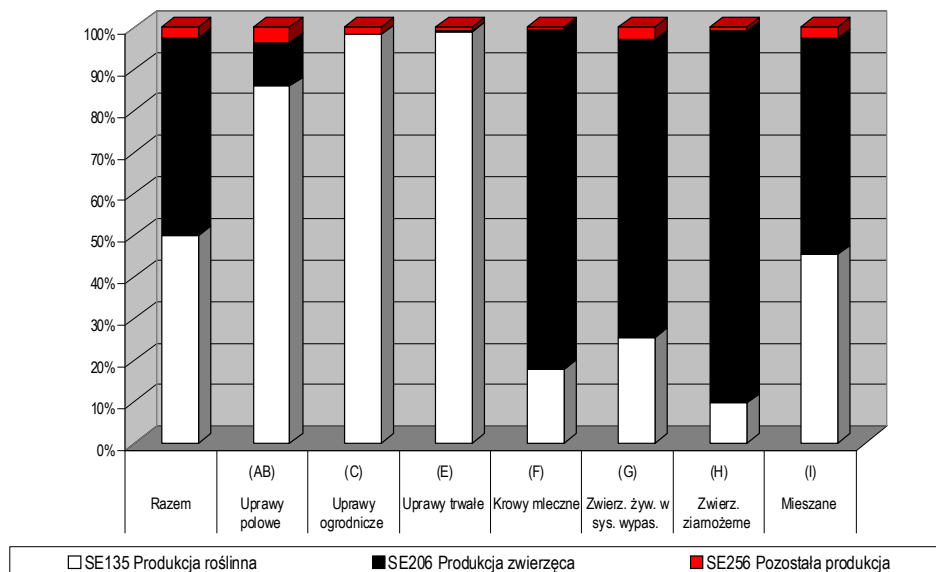
W analizowanych gospodarstwach grunty dzierżawione istotnie zwiększają powierzchnię użytków rolnych. Najwięcej (42,9%) dodzierżawiają gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych, najmniej gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (6,1%). Produkcja tych ostatnich wymaga poniesienia inwestycji długoterminowych związanych z ziemią, co nie opłaca się czynić na ziemi dodzierżawionej (patrz: Wykres 8).

Wykres 8 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych**

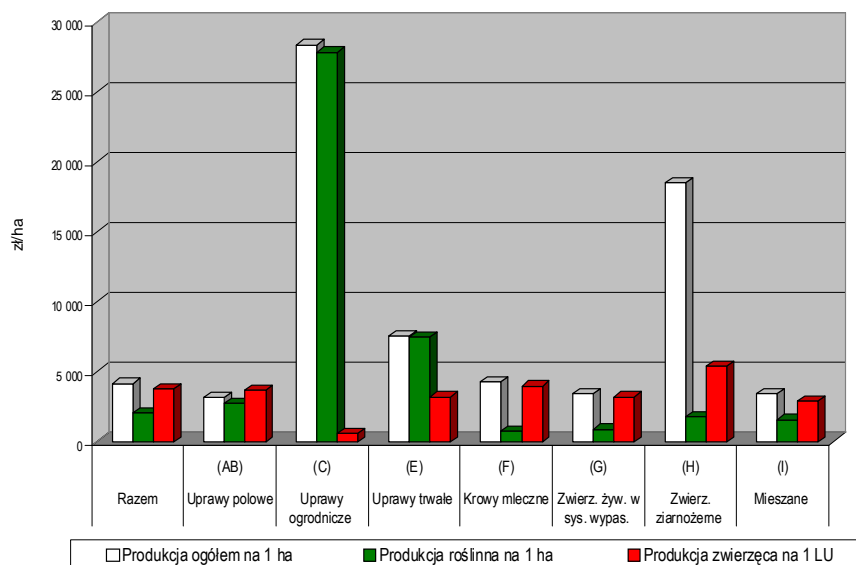

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych praktycznie całą wartość produkcji uzyskują tylko z produkcji roślinnej (około 99%) osiągając tym samym bardzo wysoki poziom specjalizacji. W typie mieszanym udział produkcji roślinnej i zwierzęcej jest podobny. Natomiast udział pozostałej produkcji¹ w produkcji ogółem zawiera się w przedziale od 0,4 do 2,5%. Produkcja ta stanowi margines produkcji ogółem. (patrz: Wykres 9).

¹ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

Wykres 9 **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

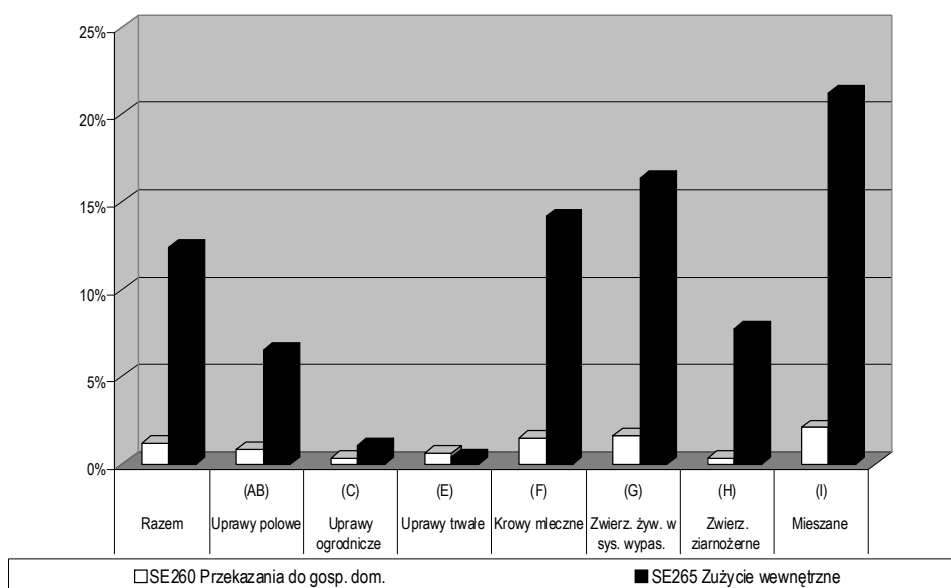
Szczególnie wysoką produktywnością ziemi charakteryzują się gospodarstwa nastawione na uprawy ogrodnicze. Wynika to z faktu, że znaczna część produkcji w tym typie gospodarstw wytwarzana jest pod osłonami, a więc technologią zwiększającą intensywność wykorzystania użytków rolnych, gdzie w ciągu roku z jednej powierzchni może być pozyskiwanych kilka zbiorów. Również wysoka produktywność ziemi jest w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych, w których pewna liczba gospodarstw, zwłaszcza drobiowych produkuje na relatywnie niewielkich powierzchniach użytków rolnych. Kolejne miejsce pod tym względem zajmują gospodarstwa nastawione na uprawy trwałe. Najniższą produktywnością ziemi charakteryzują się gospodarstwa z produkcją mieszaną oraz nastawione na uprawy polowe (patrz: Wykres 10).

Wykres 10 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolnych**

Niski poziom zużycia wewnętrznego i przekazania produktów do gospodarstwa domowego w produkcji ogółem był w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych. Wynika to z ograniczonych możliwości przekazania niemalże jednorodnego asortymentu produktów tych gospodarstw oraz powszechnego stosowania przez nie kwalifikowanego materiału siewnego z zakupu. W przypadku gospodarstw, w których występują zwierzęta (typy F, G) udział zużycia wewnętrznego był na podobnym poziomie i wynosił około 15%. Wyjątek stanowią gospodarstwa nastawione na chów zwierząt ziarnożernych, gdzie zużycie wewnętrzne stanowiło ok. 8% wartości produkcji ogółem. Wynika to ze specyfiki produkcji wymagającej zakupu pasz i mieszanek pełnoporcjowych. Pasze własne wykorzystywane są w niewielkim stopniu.

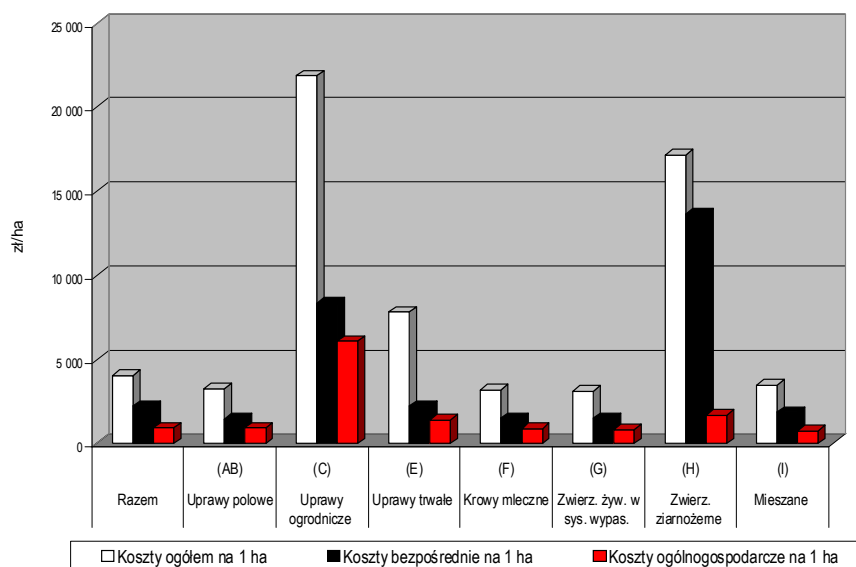
Poziom zużycia wewnętrznego oraz przekazania produktów do gospodarstwa domowego w gospodarstwach mieszanych wskazuje na wciąż powszechny w polskim rolnictwie model gospodarstwa tradycyjnego (patrz: Wykres 11).

Wykres 11 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych**

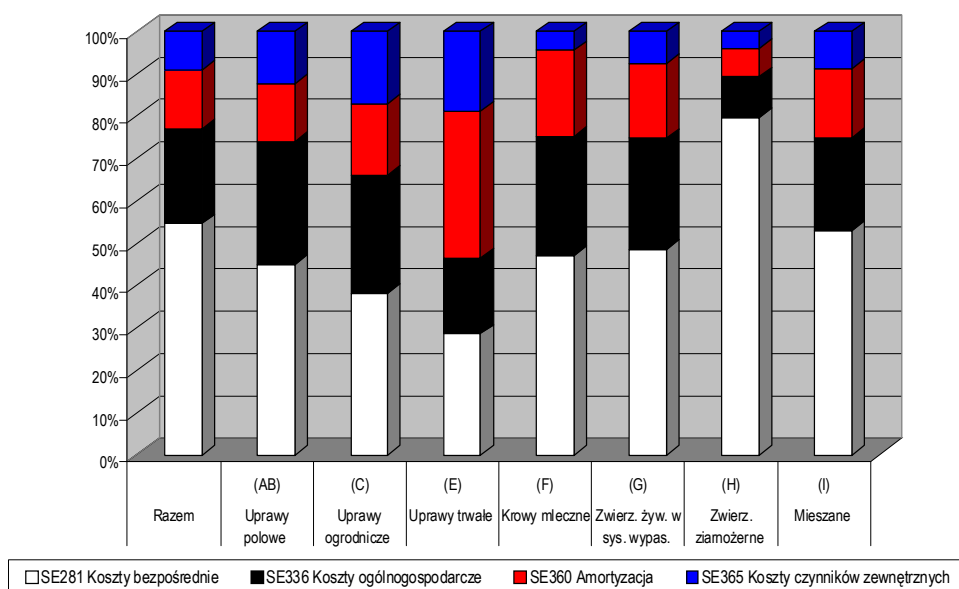
Z produktywnością ziemi koresponduje intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 12). Poziom kosztów produkcji w gospodarstwach nastawionych na uprawy ogrodnicze jest wielokrotnie wyższy niż w pozostałych typach gospodarstw rolniczych. Wyższą intensywnością produkcji charakteryzują się także gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych. Wysoka intensywność produkcji w gospodarstwach ogrodniczych oraz nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych wiąże się z tym, że wiele gospodarstw w tych grupach gospodaruje na relatywnie niewielkich powierzchniach użytków rolnych. Najniższe koszty na 1 ha użytków rolnych ponoszą gospodarstwa nastawione na uprawy polowe, w pozostałych typach poziom kosztów ogółem zbliżony jest do średniej dla całej zbiorowości gospodarstw Polskiego FADN.

Wykres 12 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

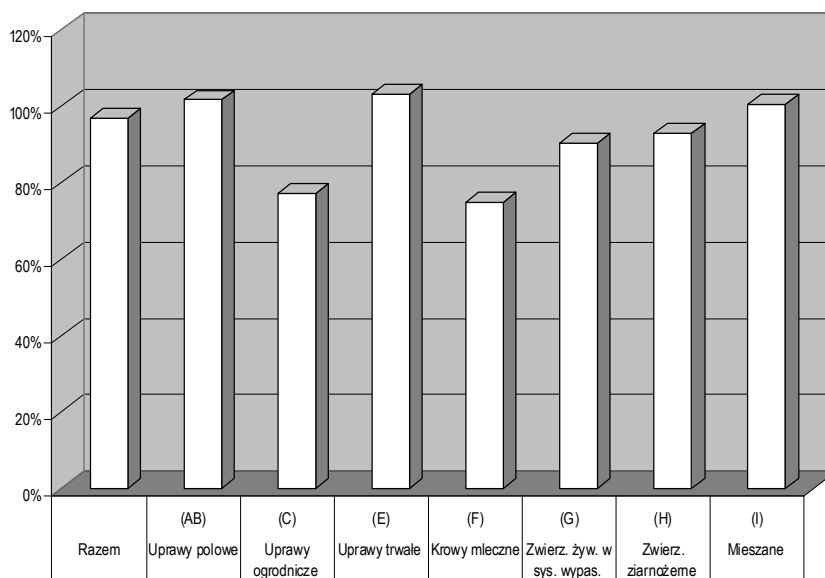
W gospodarstwach, w których występują zwierzęta można zauważyć znaczny (ponad 40%) udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem. Wysokie koszty bezpośrednie w gospodarstwach zajmujących się tuczem trzody chlewnej i drobiu wiążą się z koniecznością zakupu wysokiej jakości pasz pełnoporcjowych. Koszty amortyzacji są najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (nasadzenia w sadach i plantacjach trwałych podlegają amortyzacji), a koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodnich. Wysokie koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych (28,9% kosztów ogółem) wynikają z wysokich kosztów paliwa, a w uprawach ogrodnich (27,9%) z wysokich kosztów opatu i energii elektrycznej wykorzystywanych do ogrzewania i oświetlania szklarni. Koszty czynników zewnętrznych osiągnęły zbliżony poziom w typach F, G, H oraz I. W pozostałych typach były znacznie wyższe (patrz: Wykres 13).

Wykres 13 **Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych**

Koszt wytworzenia 100 zł produkcji przedstawia relację kosztów ogółem do produkcji ogółem. Wysokie koszty pasz powodowały, że efektywność gospodarstw z tuczem trzody i drobiu była w 2008 r. niska. Zdecydowanie lepiej radziły sobie gospodarstwa specjalizujące się w produkcji mleka. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych, polowych i mieszanych koszt wytworzenia 100 zł produkcji był najwyższy i wynosił odpowiednio 103%, 102% i 100% (patrz: Wykres 14).

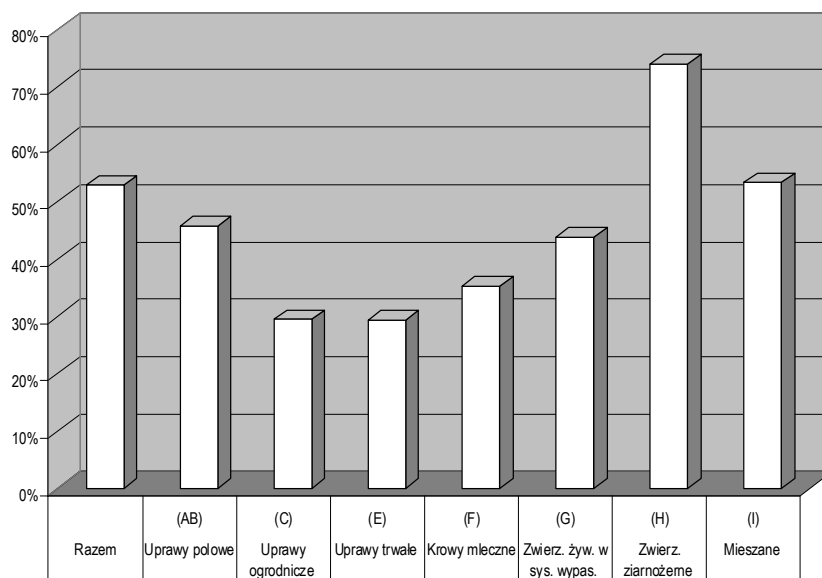
Wykres 14 Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według typów rolniczych

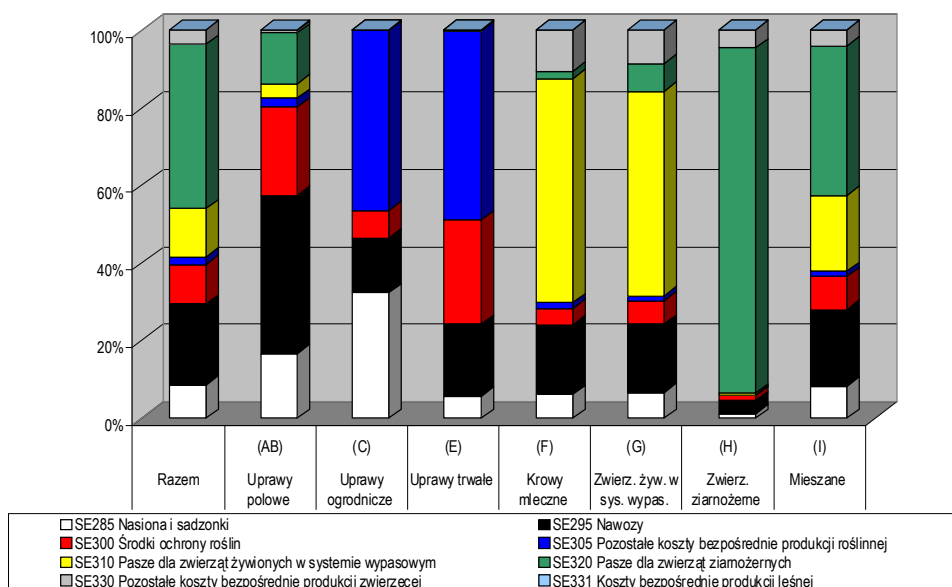
Koszty bezpośrednie w gospodarstwach w typach AB, H, I stanowią 46 - 74% wartości produkcji ogółem, w gospodarstwach w typie E i C wynoszą nieco ponad 29%.

Wśród kosztów bezpośrednich istotnymi pozycjami jest zakup pasz w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (typ F, G, H, I) oraz koszt nasion, środków ochrony roślin i nawozów w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych, ogrodniczych i trwałych (patrz: Wykres 15 i Wykres 16).

Wykres 15 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

Wykres 16 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

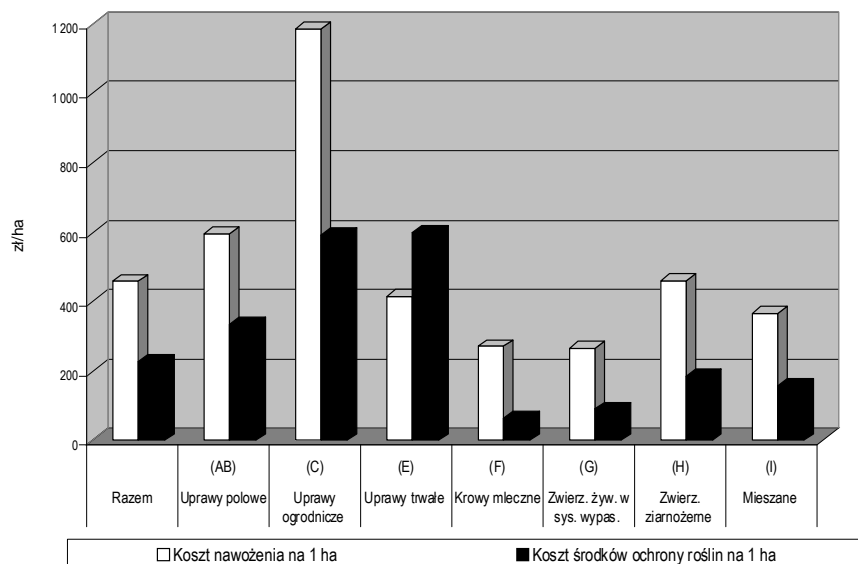

Poszczególne typy rolnicze gospodarstw znacznie różnią się poziomem nawożenia i zużycia środków ochrony roślin (patrz: Wykres 17). Koszty nawożenia mineralnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych są ponad 2,5-krotnie wyższe niż przeciętne w całej zbiorowości gospodarstw. Wyższym poziomem kosztów

nawożenia charakteryzują się także gospodarstwa nastawione na uprawy polowe. Najniższe koszty nawożenia mineralnego ponoszone są w gospodarstwach z produkcją zwierzęcą, zwłaszcza utrzymujących bydło (typy: F i G).

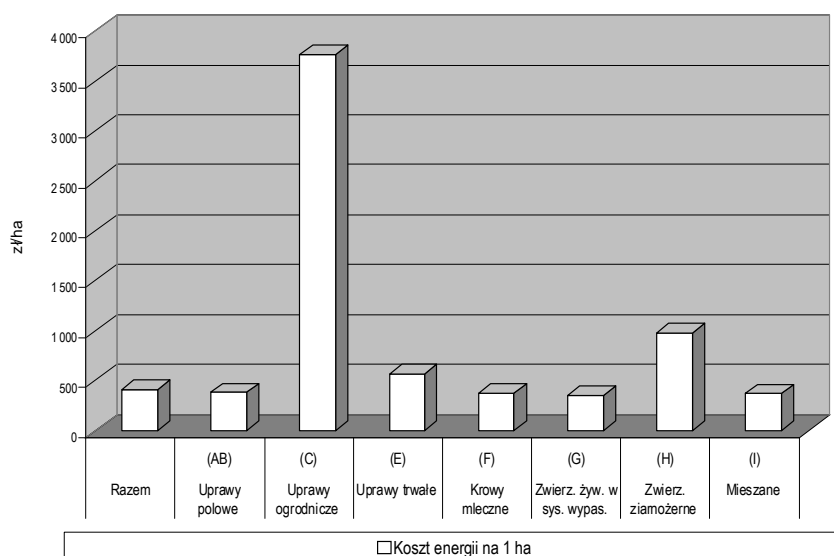
Najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin obserwowany jest w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe oraz uprawy ogrodnicze. Specyfiką gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach trwałych jest to, że inaczej niż w pozostałych typach rolniczych poziom kosztów środków ochrony roślin przewyższa poziom kosztów nawożenia mineralnego. Podobnie jak w przypadku kosztów nawożenia, również koszty środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych najniższe są w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta, a zwłaszcza krowy mleczne, co niewątpliwie wiąże się z większym udziałem powierzchni paszowej w strukturze użytków rolnych.

Wykres 17 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

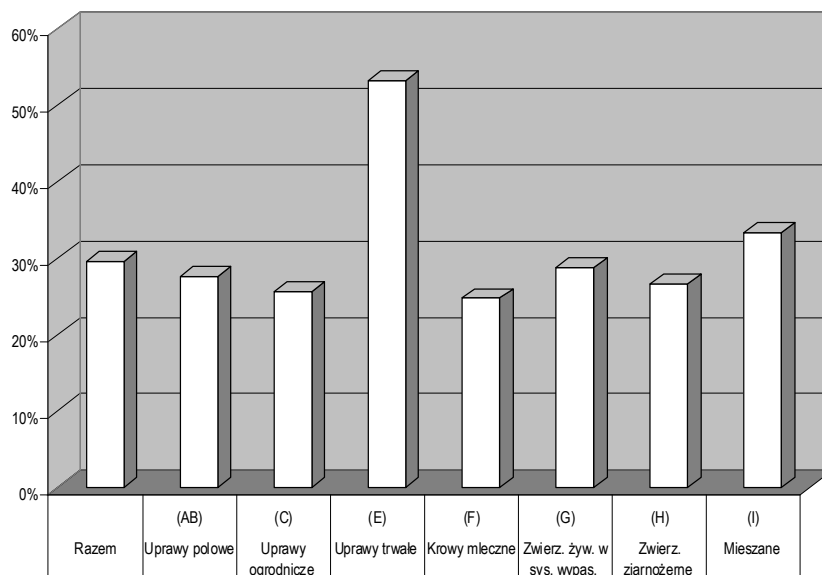
Podobnie jak w przypadku poprzednio analizowanych kosztów, koszty energii i paliw przeliczonych na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych są wielokrotnie wyższe niż w pozostałych typach gospodarstw co niewątpliwie wiąże się z wytwarzaniem produkcji pod osłonami ogrzewanymi (patrz: Wykres 18). Wyższe koszty energii i paliw obserwowane są także w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt ziarnożernych, oraz w uprawach trwałych. Jednak w przypadku tych typów rolniczych różnica w stosunku do pozostałych gospodarstw nie jest tak duża jak w przypadku gospodarstw ogrodniczych.

Wykres 18 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

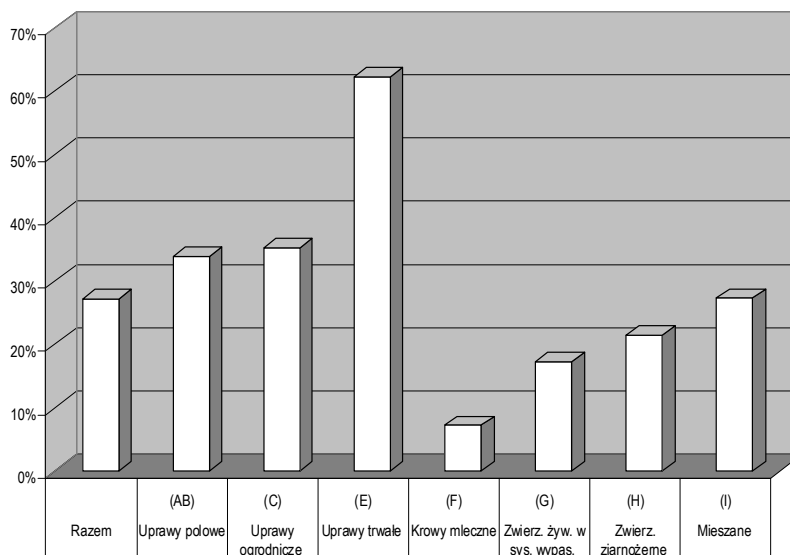
W większości typów rolniczych udział amortyzacji w wartości dodanej brutto kształtował się na poziomie ok. 24 - 33%, jedynie w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych przekroczył 50% (patrz: Wykres 19).

Wykres 19 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

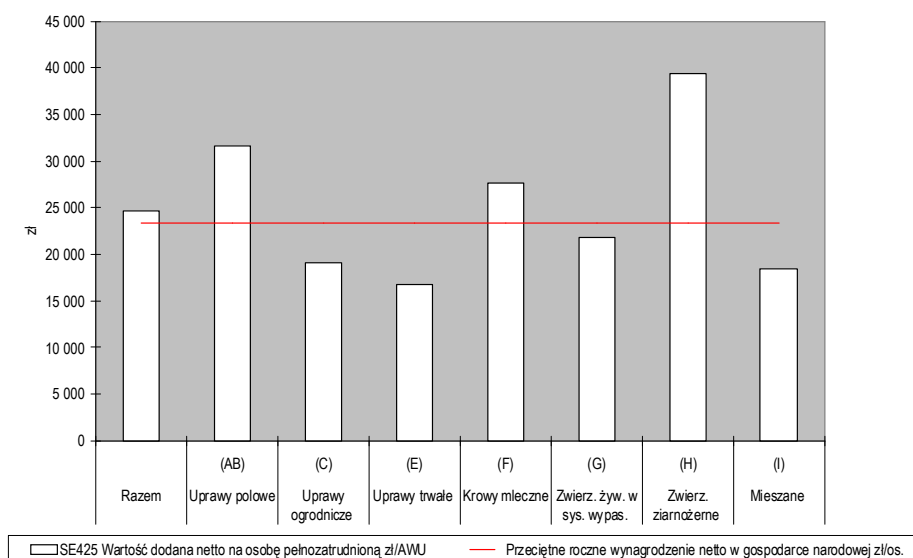
Na uwagę zasługuje fakt, że najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych (62%), a najniższy gospodarstwa specjalizujące się w chowie bydła mlecznego (7%) (patrz: Wykres 20).

Wykres 20 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych

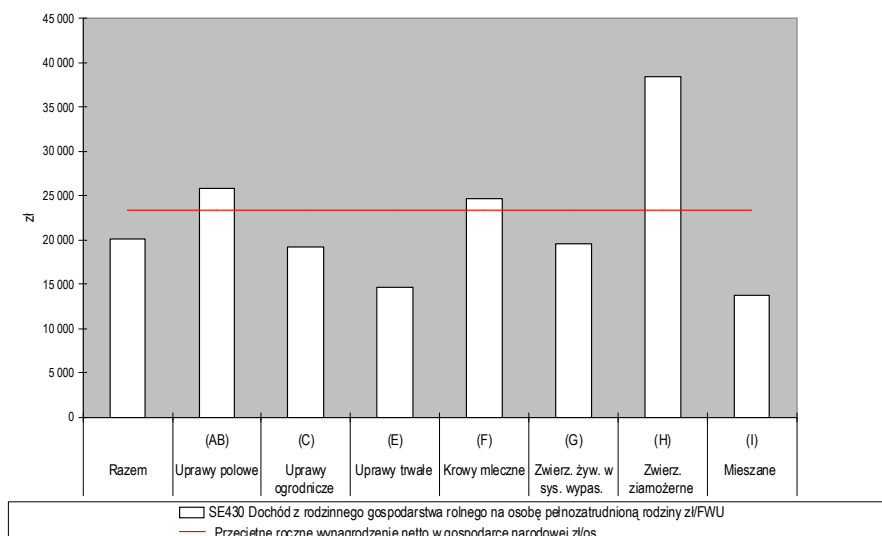
Wykres 21 pokazuje, że wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną ogółem jest niższa niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (wynoszące w 2008 r. 23 330 zł) w gospodarstwach należących do typów rolniczych C, E, G, I. Natomiast najwyższa jej wartość występuje w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych (39 359 zł).

Wykres 21 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

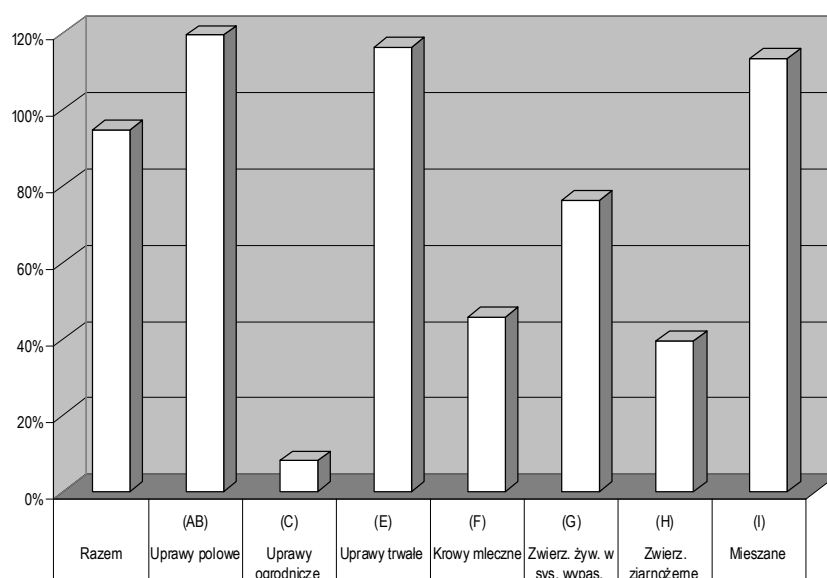
Z kolei Wykres 22 wskazuje, że roczny dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą był najmniejszy w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą i wynosił 13 700 zł. Tylko gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych, chowie krów mlecznych oraz zwierząt ziarnożernych uzyskały dochody wyższe niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Najwyższą wartość DzRGR obserwujemy w gospodarstwach specjalizujących się w chowie trzody chlewnej i drobiu (38 414 zł).

Wykres 22 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

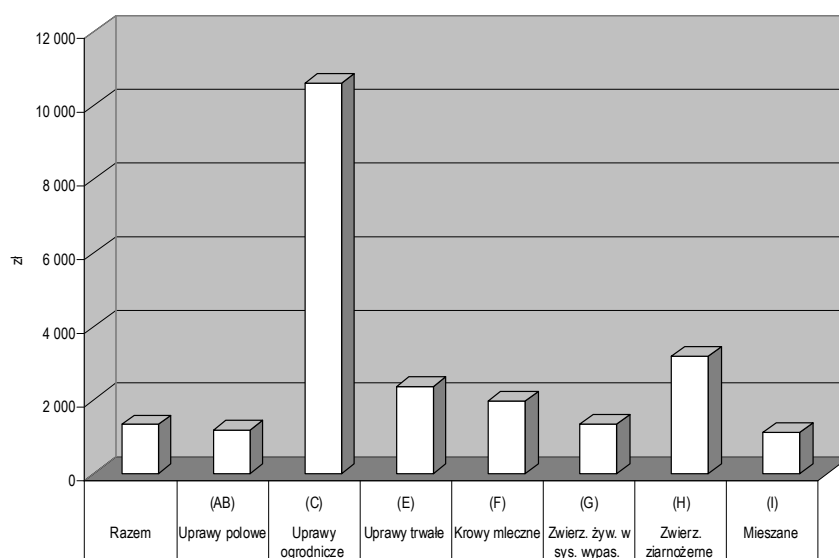
Istotną informacją dotyczącą gospodarstw rolnych jest udział dopłat w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego. Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (119%), następnie gospodarstwa posiadające uprawy trwałe (116%), oraz gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (113%). Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te dysponowały największą powierzchnią użytków rolnych, a główną składową dopłat do działalności operacyjnej jest jednolita płatność obszarowa. Najniższy udział dopłat uzyskali gospodarstwa specjalizujące się w produkcji ogrodniczej (patrz: Wykres 3 i Wykres 23).

Wykres 23 Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

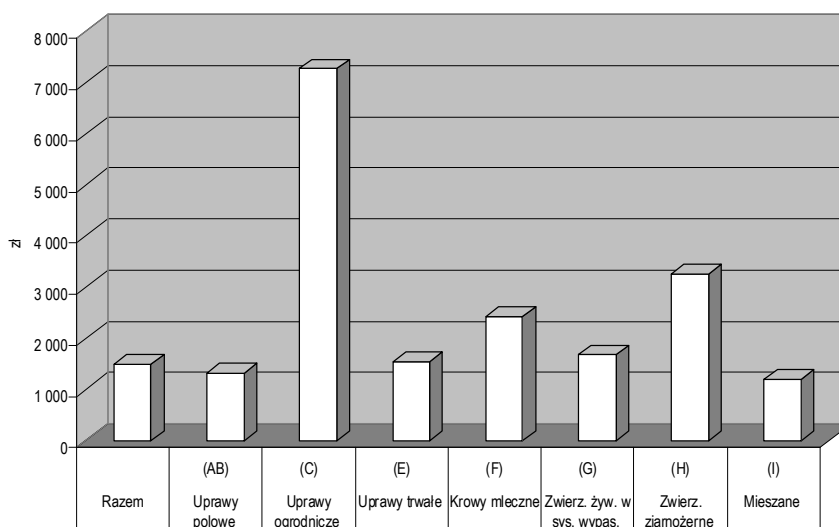

Wartość dodana netto przeliczona na jednostkę powierzchni użytków rolnych oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przeliczony na jednostkę powierzchni użytków rolnych własnych były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te osiągały stosunkowo wysokie dochody, a posiadana przez nie powierzchnia użytków rolnych była niewielka. Ponadto gospodarstwa te w bardzo znikomym stopniu dodzierżawiały ziemię. Wyższą efektywnością w porównaniu z pozostałymi grupami charakteryzowały się również gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu i trzody chlewnej. Najniższe wartości tych dwóch nadwyżek ekonomicznych zaobserwowano w gospodarstwach o mieszanej produkcji (patrz: Wykres 24 i Wykres 25).

Wykres 24 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

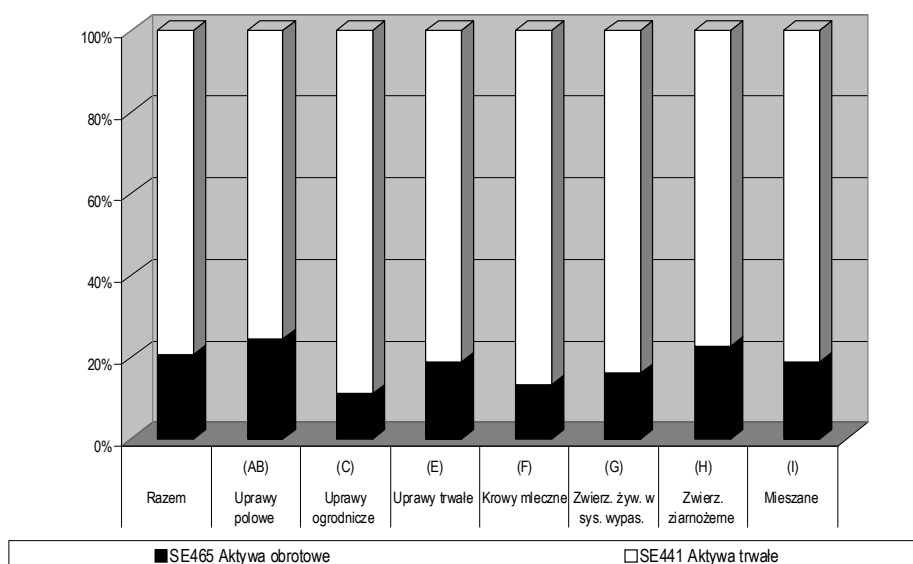

Wykres 25 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

Struktura aktywów jest jednym z czynników decydujących o tempie krążenia środków zaangażowanych w gospodarstwie rolnym. Wysoki udział środków trwałych znacznie zmniejsza to tempo. Polskie gospodarstwa charakteryzują się bardzo wysokim udziałem środków trwałych, jednak można zauważyć, że struktura aktywów jest różna w poszczególnych typach rolniczych i wiąże się z nastawieniem produkcyjnym gospodarstw (patrz: Wykres 26). Najwyższy udział środków trwałych obserwowany jest w gospodarstwach ogrodniczych i wyspecjalizowanych w chowie bydła mlecznego, a najniższy w uprawach polowych i w chowie zwierząt ziarnożernych. Niski udział aktywów obrotowych w gospodarstwach ogrodniczych związany jest w dużym stopniu z faktem, że produkcja tych gospodarstw wymaga dużego zaangażowania aktywów trwałych.

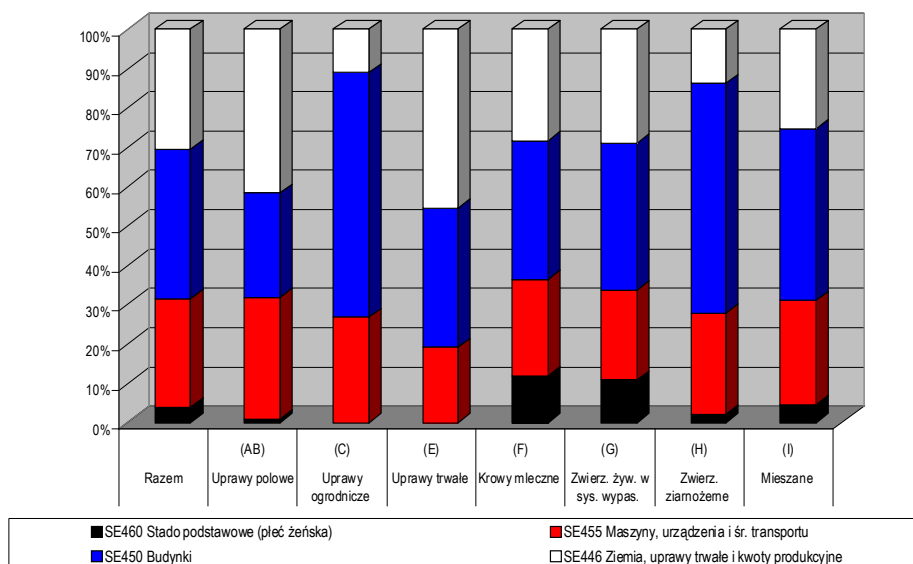
Wykres 26 **Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

W strukturze aktywów trwałych w większości typów rolniczych znaczny udział mają budynki i budowle (patrz: Wykres 27). Szczególnie jest to widoczne w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych w których budynki i budowle, stanowiąc głównie osłonę dla uprawianych roślin, decydują o możliwościach produkcyjnych. Również dużym udziałem budynków i budowli charakteryzują się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych.

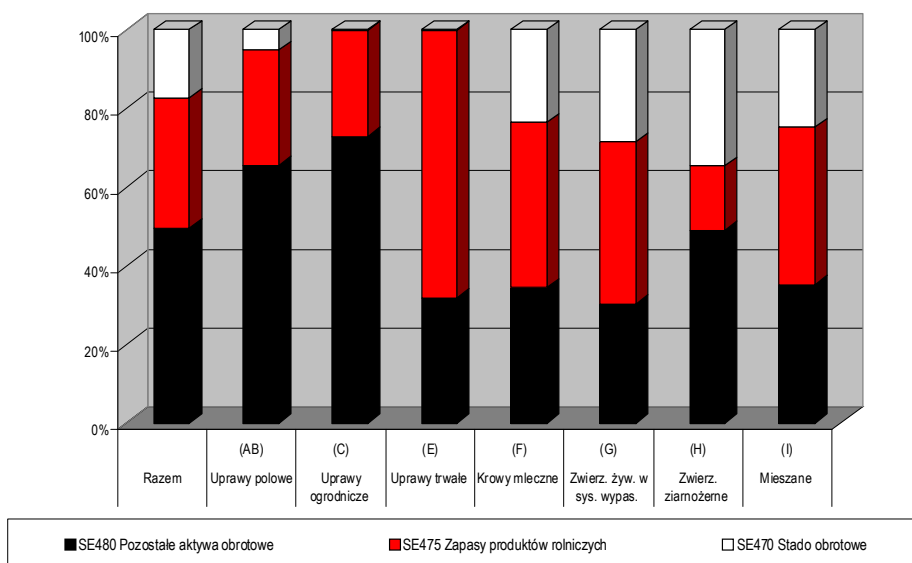
Ziemia jako podstawowy środek produkcji w rolnictwie, ma największy udział w gospodarstwach sadowniczych (typ E), oraz nastawionych na uprawy polowe (typ AB). W gospodarstwach ogrodniczych ziemia stanowi tylko 11% środków trwałych. W gospodarstwach utrzymujących dużo bydła (typ F i G) wyraźnie większą część środków trwałych, niż w pozostałych typach gospodarstw utrzymujących zwierzęta, stanowią zwierzęta stada podstawowego, chociaż ich udział nie przekracza kilku procent.

Wykres 27 **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

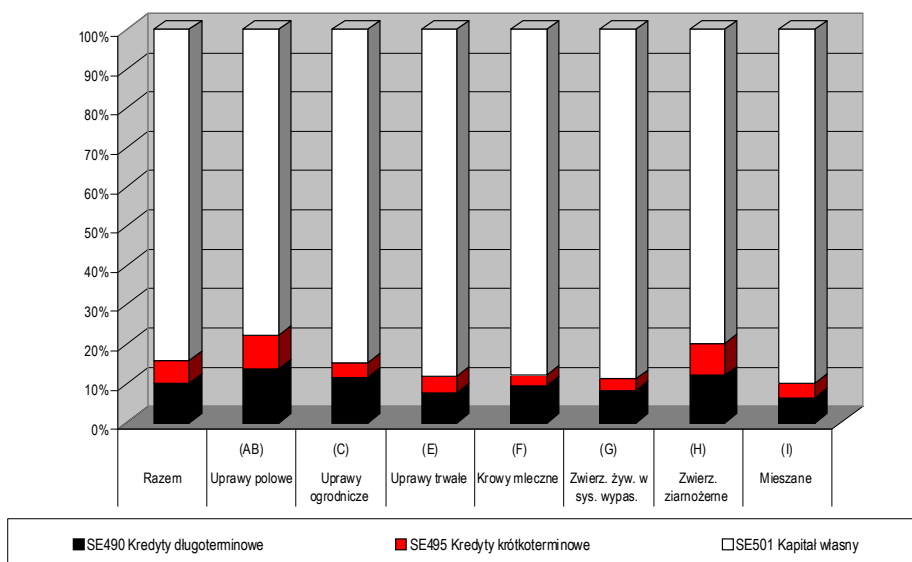
Specyfika produkcji poszczególnych typów rolniczych ma także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 28). Większą część aktywów obrotowych gospodarstw sadowniczych stanowią zapasy wytworzonych produktów, zaś w gospodarstwach ogrodniczych pozostałe środki obrotowe, głównie zapasy z zakupu. Natomiast w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta ziarnożerne, zapasy produktów rolniczych stanowią stosunkowo niewielką część środków obrotowych. Największy udział mają tu bowiem zwierzęta stada obrotowego.

Wykres 28 **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

W pasywach wszystkich typów rolniczych gospodarstw dominuje kapitał własny (patrz: Wykres 29). Polskie gospodarstwa charakteryzują się więc wysoką autonomią finansowania majątku. Wyższy niż przeciętnie poziom zadłużenia obserwuje się w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych (ok. 22%), oraz wyspecjalizowanych w chowie zwierząt ziarnożernych (ok. 20%). W kapitale obcym wszystkich typów gospodarstw dominuje zadłużenie długoterminowe, które jest zazwyczaj korzystniejsze dla sytuacji finansowej gospodarstwa od zobowiązań bieżących ze względu na dłuższe terminy spłaty i na ogół niższe odsetki.

Wykres 29 **Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

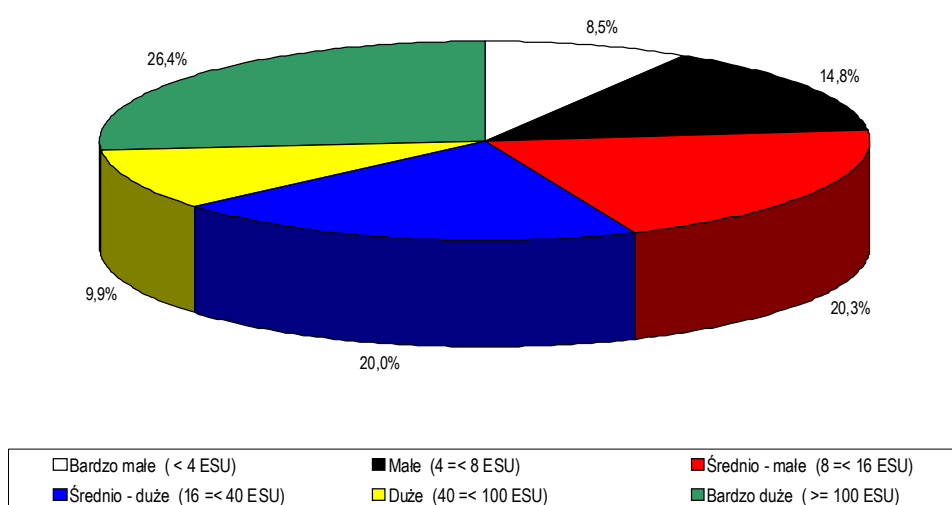

3.2. Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej

3.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

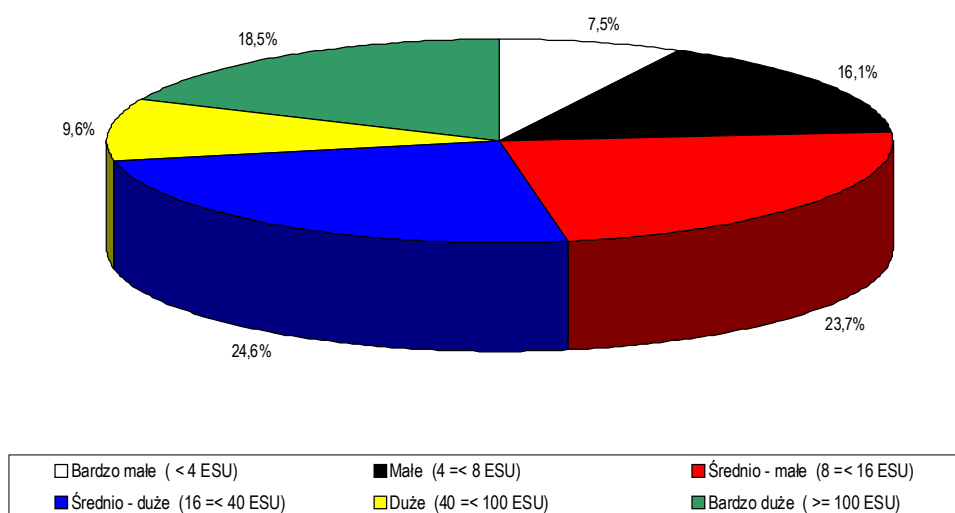
W strukturze posiadanych użytków rolnych największy udział miały gospodarstwa bardzo duże, powyżej 100 ESU, które mimo małej liczby (125 gospodarstw) gospodarowały na 26,4% obszaru użytków rolnych. Znaczący był również udział gospodarstw średnio małych o wielkości ekonomicznej od 8 do 16 ESU – 20,3%, oraz średnio dużych od 16 do 40 ESU mających w posiadaniu 20% obszaru użytków rolnych (patrz: Wykres 30).

Wykres 30 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

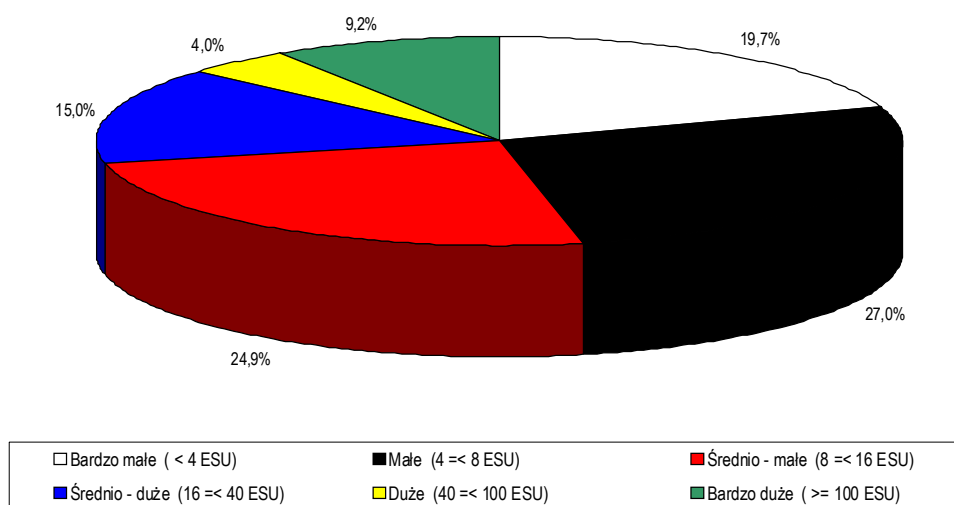
Najwięcej zwierząt było w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 16 do 40 ESU – 24,6%. Ponad 70% pogłowia zwierząt znajdowało się w gospodarstwach do 40 ESU (patrz: Wykres 31).

Wykres 31 **Pogłowie zwierząt według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU).**

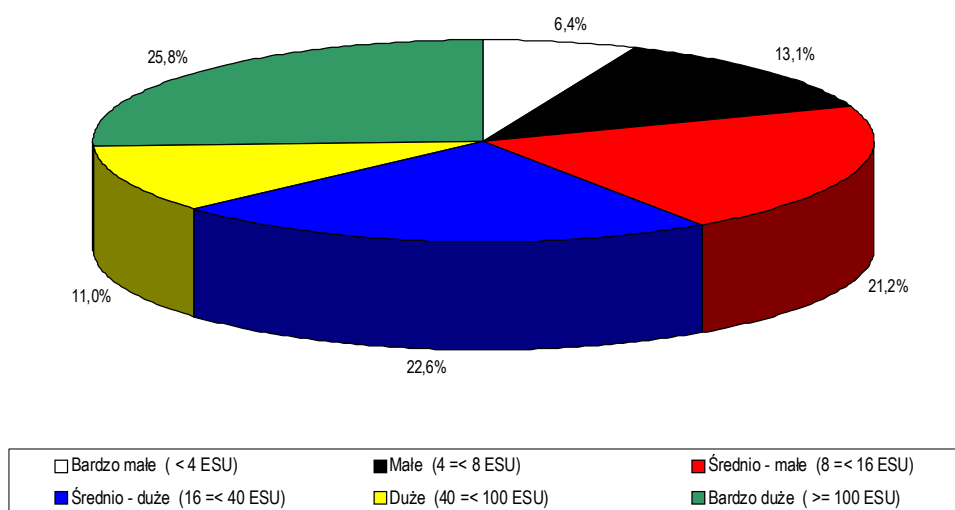
Gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do 16 ESU zaabsorbowały ponad 70% ogółu nakładów pracy. Na uwagę zasługują również gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU), które mimo znaczącej powierzchni posiadanej ziemi - 26,4% ogółu w regionie Pomorze i Mazury (Wykres 30), oraz pogłównia zwierząt 18,5% (Wykres 31) zaangażowały tylko 9,2% ogółu nakładów pracy, co wskazywałoby na wysoką wydajność pracy w tych gospodarstwach (patrz: Wykres 32).

Wykres 32 Nakłady pracy według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych AWU).

Udział poszczególnych grup gospodarstw w wartości wytwarzanej standardowej nadwyżki bezpośredniej (SGM) zdecydowanie różni się od ich udziału w ogólnej liczbie gospodarstw. Biorąc pod uwagę skalę dysproporcji na czoło wysuwają się gospodarstwa bardzo duże powyżej 100 ESU, które przy niewielkim udziale w ogólnej liczbie gospodarstw (6,6%) wytwarzają aż 25,8% SGM. Na drugim biegunie znajdują się gospodarstwa bardzo małe poniżej 4 ESU (5,4% ogólnej liczby gospodarstw) z 6,4% udziałem w sumie SGM (patrz: Wykres 33).

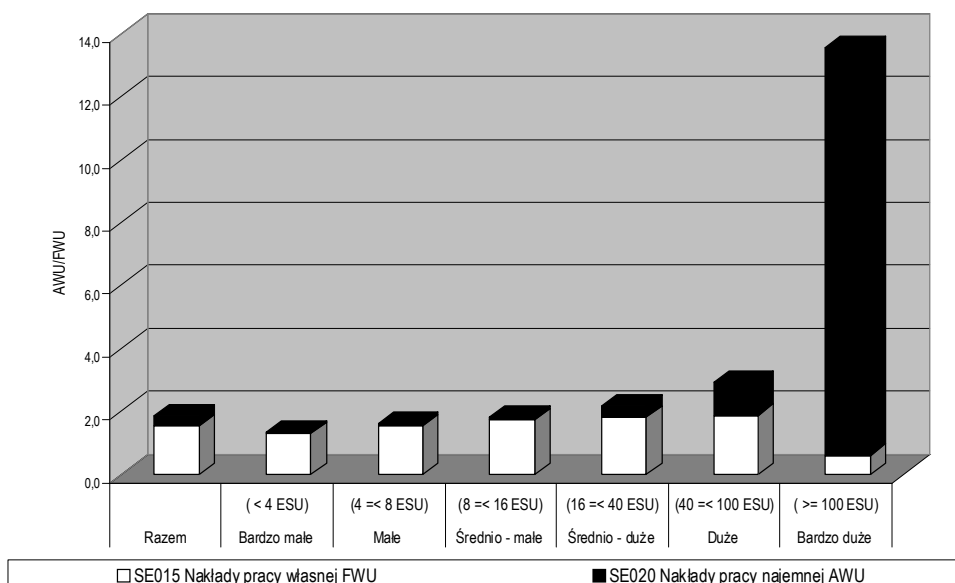
Wykres 33 Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej

3.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

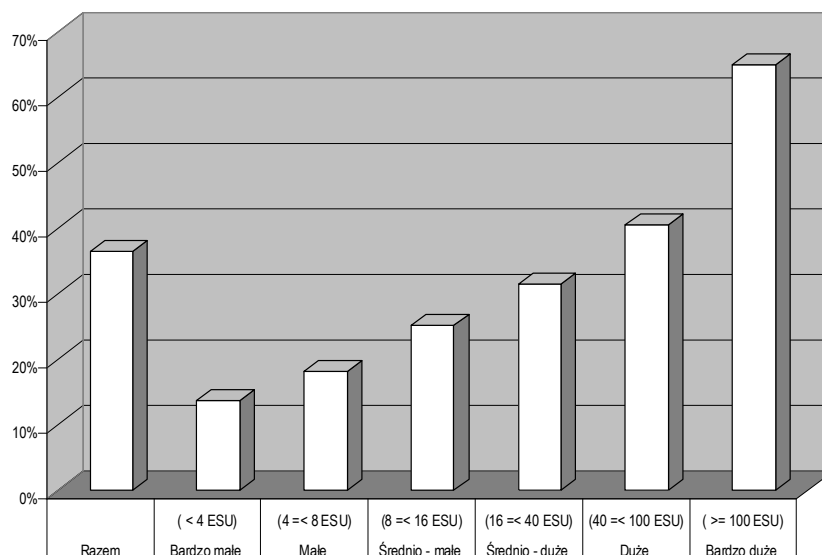
Poziom nakładów pracy w gospodarstwach zwiększał się wraz ze wzrostem ich wielkości ekonomicznej. Działalność prawie wszystkich gospodarstw (oprócz gospodarstw powyżej 100 ESU) opierała się na własnej sile roboczej. W gospodarstwach dużych (od 40 do 100 ESU) wykorzystanie najmniejszej siły roboczej było wyraźnie wyższe i jej udział kształtował się na niewiele niższym poziomie niż pracy własnej. Można zatem stwierdzić, że gospodarstwa do 100 ESU to gospodarstwa rodzinne, w których dominowała praca własna. Natomiast w gospodarstwach największych (powyżej 100 ESU) udział siły najmniejszej był ponad 20 -krotnie wyższy niż pracy własnej (patrz: Wykres 34).

Wykres 34 Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

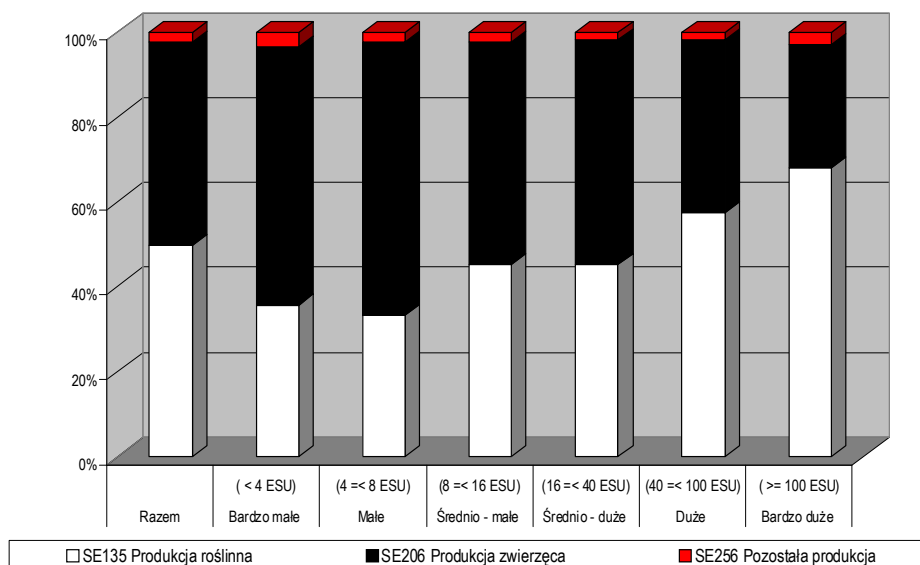
W większości klas wielkości ekonomicznej gospodarstw grunty własne dominowały w strukturze własnościowej użytków rolnych. Udział dodzierżawionych użytków rolnych wynosił przeciętnie 36% ogółu powierzchni i zmieniał się w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa osiągając dla gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) i bardzo dużych (powyżej 100 ESU) wartości odpowiednio 40 i 65%. W gospodarstwach najmniejszych (poniżej 4 ESU) jest to niewiele ponad 13% (patrz: Wykres 35).

Wykres 35 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

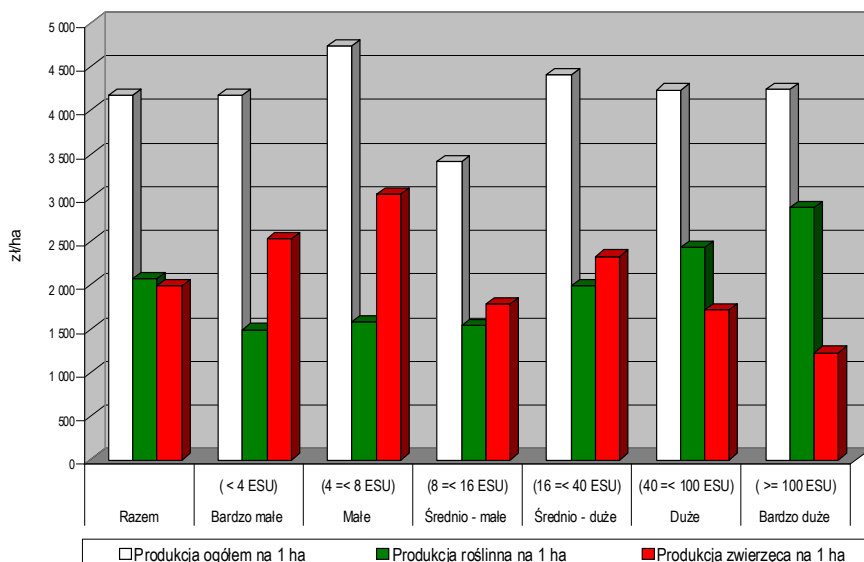
Z analizy struktury rodzajowej produkcji wynika, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw rosła wartość produkcji roślinnej. Udział produkcji roślinnej w produkcji ogółem wahał się w przedziale od 33 do 68%. Udział pozostałej produkcji był niewielki i wynosił maksymalnie 3,6% w przypadku gospodarstw bardzo małych (patrz: Wykres 36).

Wykres 36 Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

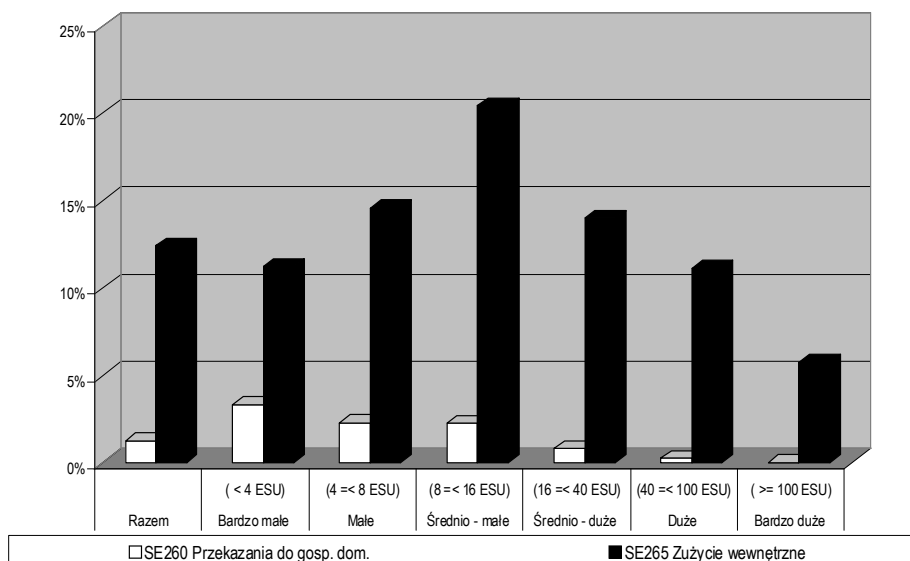
Najwyższą produktywność ziemi (czyli wartość produkcji przypadająca na 1 ha użytków rolnych) uzyskały gospodarstwa małe (4 - 8 ESU). W pozostałych grupach produktywność ziemi była na zbliżonym poziomie, wyjątek stanowiły gospodarstwa średnio-małe (8 - 16 ESU), gdzie wartość produkcji na 1 ha była najniższa. Wartość produkcji roślinnej na 1 ha rosła wraz ze wzrostem siły ekonomicznej gospodarstwa, natomiast produkcja zwierzęca na 1 ha była najwyższa w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej do 8 ESU (patrz: Wykres 37).

Wykres 37 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej maleje udział wartości przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego. Zużycie wewnętrzne rośnie zdecydowanie i osiąga 20% produkcji ogółem w gospodarstwach średnio małych (od 8 do 16 ESU), a następnie maleje by osiągnąć ok. 5% udział w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU), (patrz: Wykres 38).

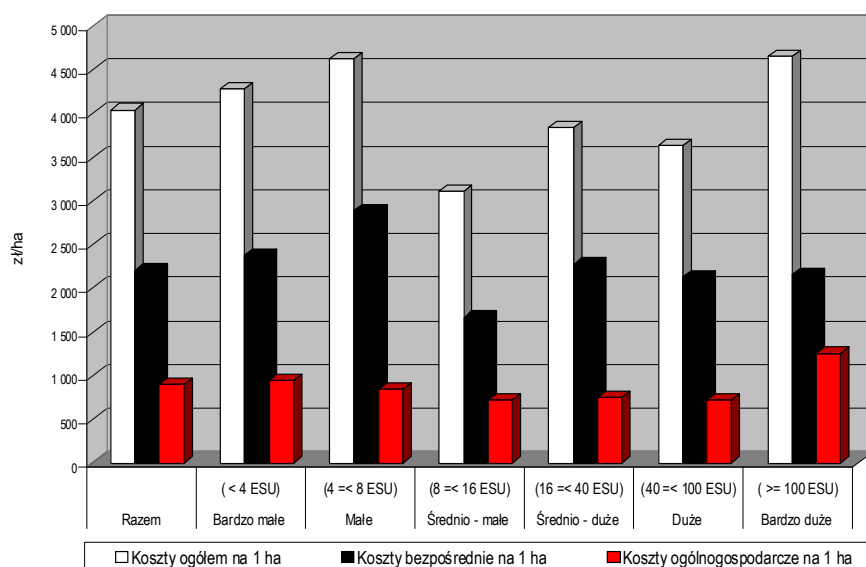
Wykres 38 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Z produktywnością ziemi związany jest ściśle poziom ponoszonych przez gospodarstwa kosztów. W przypadku analizowanego zbioru gospodarstw ponoszone koszty na 1 ha użytków rolnych były różne w poszczególnych klasach ekonomicznych. Mimo tego, że intensywność produkcji w gospodarstwach powyżej 100 ESU była wyższa (czyli gospodarstwa te ponosiły wyższe koszty na 1 ha) niż w gospodarstwach średnio dużych i dużych o wielkości ekonomicznej od 16 do 100 ESU, to ich efektywność była podobna (czyli wartość produkcji na 1 ha była podobna). Ponoszone wyższe koszty nie przekładały się więc na wzrost wartości produkcji.

Nieco inaczej zachowywały się koszty bezpośrednie, które po przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych były prawie takie same w tych trzech grupach gospodarstw. Podobna zależność występuje też w produktywności ziemi (porównaj: Wykres 37). Z kolei poziom kosztów ogólnogospodarczych wyraźnie wzrósł w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 100 ESU, co głównie należy wiązać ze wzrostem kosztów energii i paliw (patrz: Wykres 39).

Wykres 39 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

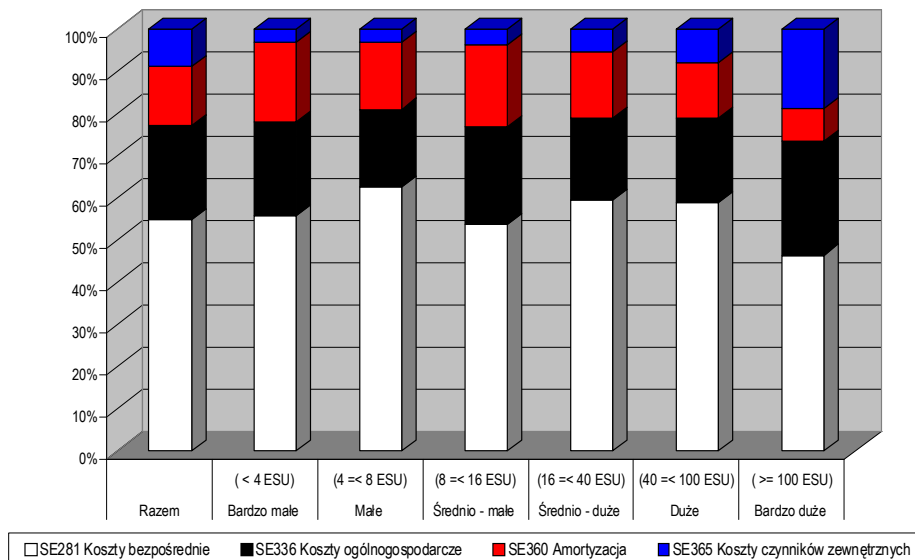

Analiza struktury kosztów ogółem wskazuje, że udział kosztów bezpośrednich w gospodarstwach do 100 ESU był zróżnicowany dla poszczególnych klas wielkości ekonomicznej. Powyżej 100 ESU następował spadek ich udziału. Najwyższy udział kosztów bezpośrednich w strukturze kosztów ogółem zaobserwowano w grupie gospodarstw małych (4 - 8 ESU), również ta grupa gospodarstw charakteryzowała się najwyższą wartością produkcji na 1 ha.

W strukturze kosztów ogółem koszty czynników zewnętrznych miały najwyższy udział w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU), w których w wysokim stopniu korzysta się z najmniejszej siły roboczej.

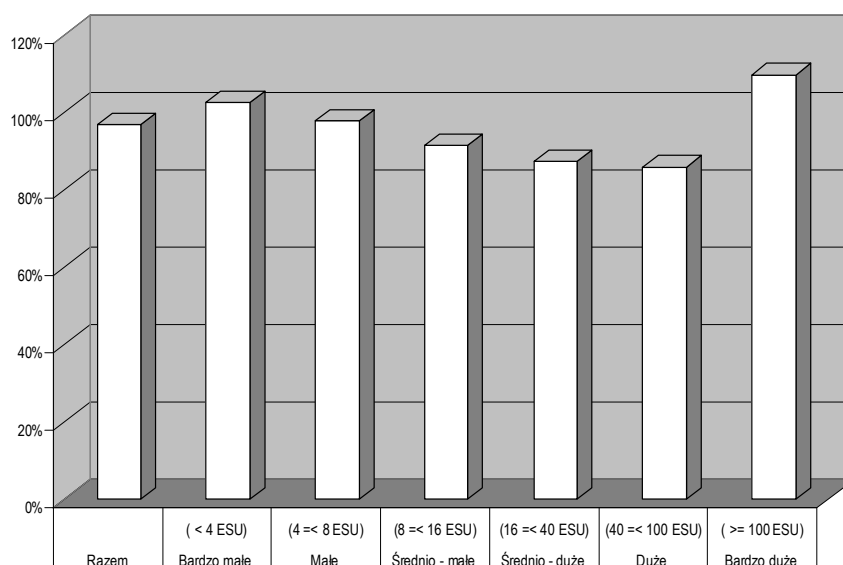
W przypadku amortyzacji zaobserwowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw jej udział w kosztach całkowitych obniżał się. Ta ostatnia zależność świadczy o zbyt dużym wyposażeniu małych gospodarstw w środki trwałe w stosunku do realizowanego programu produkcji rolnej (patrz: Wykres 40).

Wykres 40 **Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

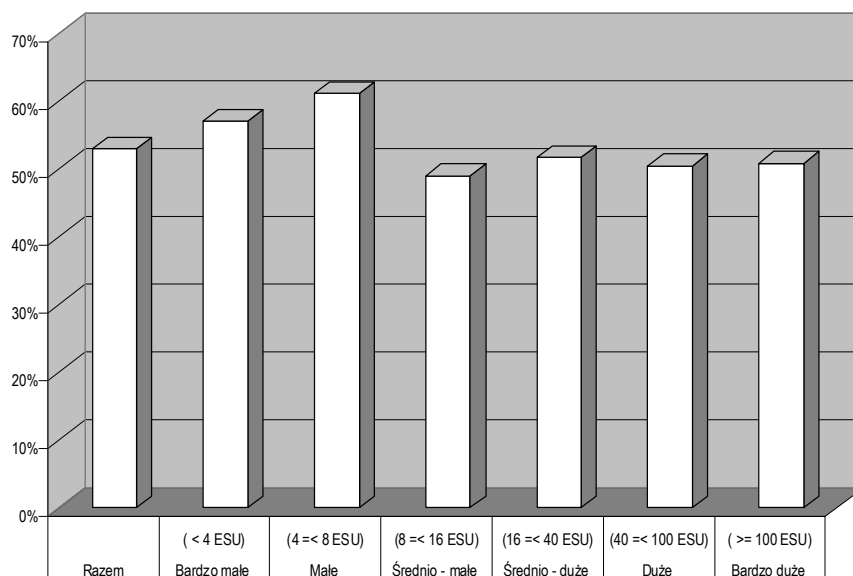
Najwyższy koszt wytworzenia 100 złotych produkcji odnotowano w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU), gdzie koszty przekraczają wartość produkcji o 9,6% i w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU), w których koszty przekraczają wartość produkcji o 2,5%. Wskazywałoby to na nieopłacalność produkcji w tych gospodarstwach. Najkorzystniejszą relację osiągnęły gospodarstwa duże (od 40 do 100 ESU, w których dla wytworzenia 100 zł produkcji, gospodarstwo wydatkowało ok. 86 zł (patrz: Wykres 41).

Wykres 41 **Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według klas wielkości ekonomicznej**

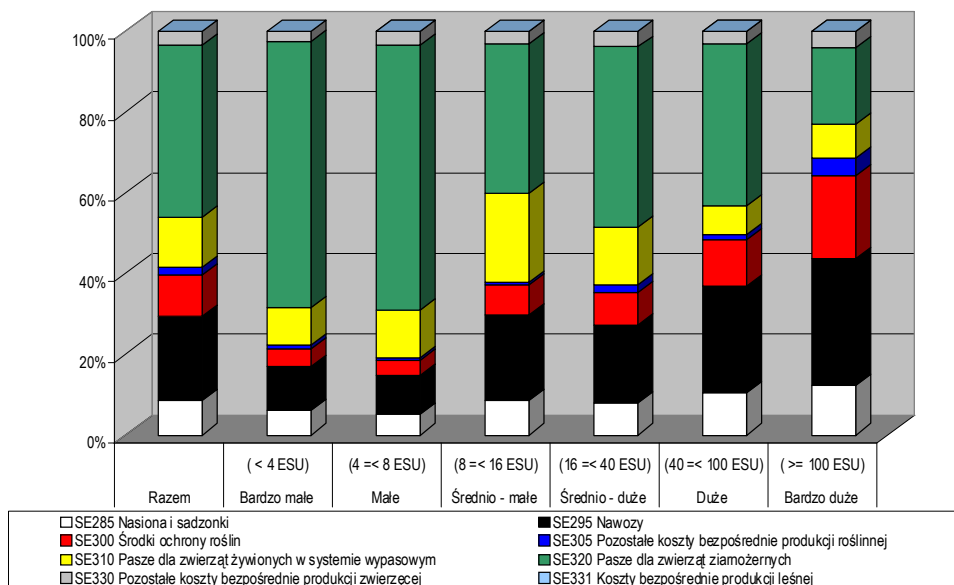
Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem oscyluje w granicach 50%. Wyjątek stanowią gospodarstwa bardzo małe (poniżej 4 ESU) i małe (4 - 8 ESU), w których udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem wynosi odpowiednio 57 i 61% (patrz: Wykres 42).

Wykres 42 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

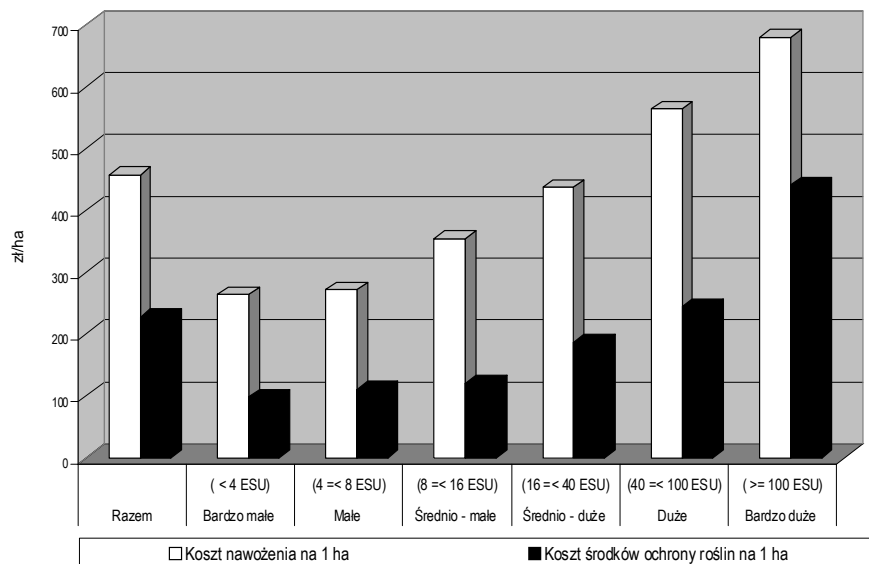
Najważniejszą pozycję w strukturze kosztów bezpośrednich, stanowią koszty pasz dla trzody chlewnej i drobiu. W przypadku gospodarstw bardzo małych (poniżej 4 ESU) i małych (4 - 8 ESU) stanowią one nieco ponad 65%. Jedynie w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU) dominującą pozycję kosztów stanowi zakup nawozów mineralnych (31,5%). Wynika to z faktu, że w tej grupie gospodarstw przeważają gospodarstwa prowadzące uprawy polowe i produkcję mieszaną. Udział kosztów nawozów w strukturze kosztów bezpośrednich dla pozostałych grup gospodarstw waha się od 9% do około 26%. Koszty środków ochrony roślin rosną wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa (patrz: Wykres 43).

Wykres 43 **Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej**

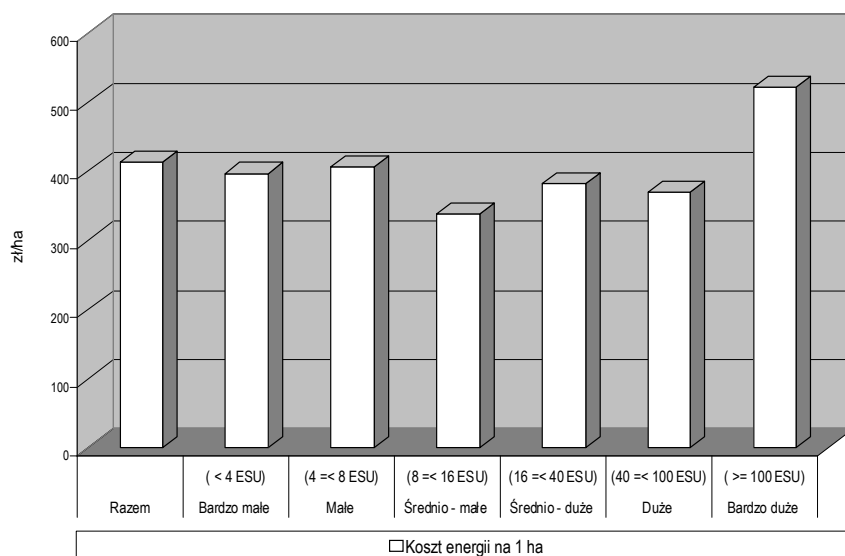
Koszty nawożenia mineralnego i środków ochrony roślin były silnie związane z wielkością ekonomiczną gospodarstw. W gospodarstwach największych ekonomicznie koszty nawożenia były ponad 2,5-krotnie wyższe niż w gospodarstwach od 2 do 4 ESU, a koszty ochrony roślin nawet 4,5-krotnie wyższe (patrz: Wykres 44).

Wykres 44 **Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

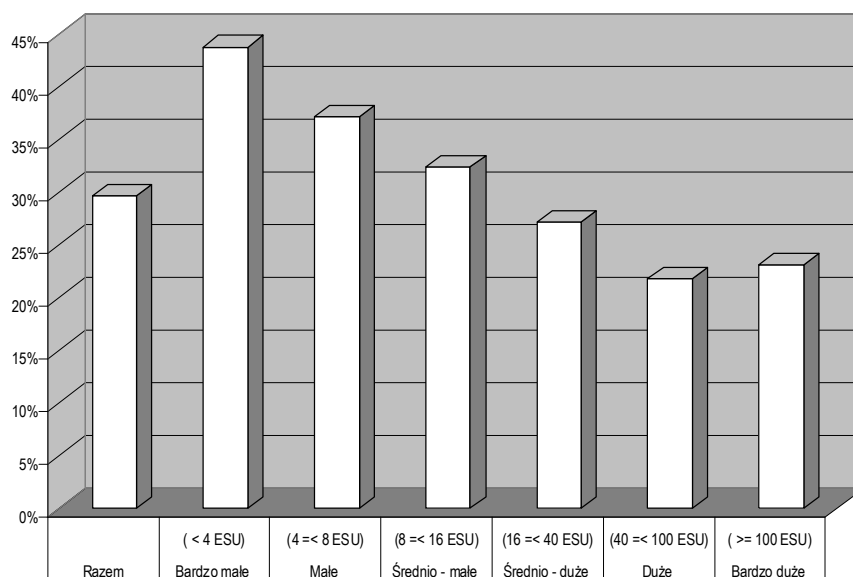
Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych wyniosły średnio 414 zł/ha. Koszty te były szczególnie wysokie w gospodarstwach największych, powyżej 100 ESU i osiągnęły 521 zł/ha (patrz: Wykres 45).

Wykres 45 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

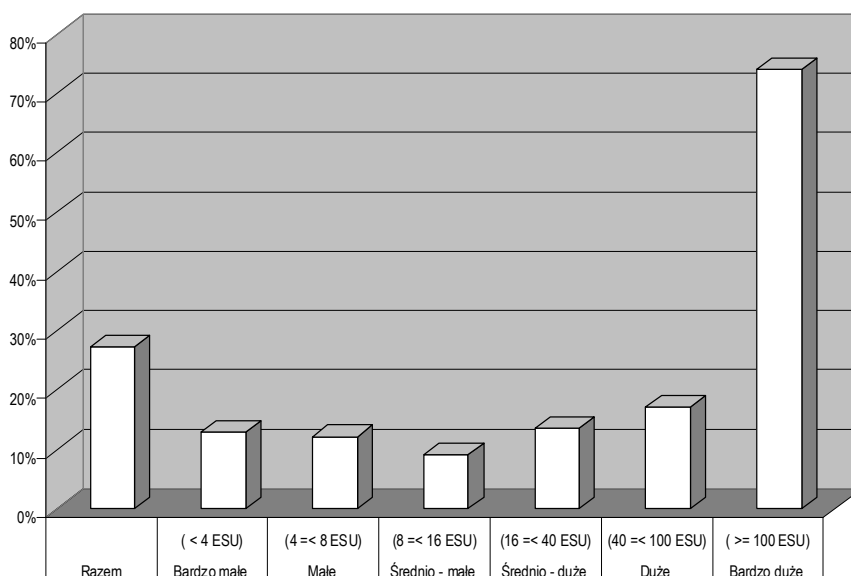
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazuje tendencję malejącą wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Udział procentowy dla gospodarstw bardzo małych (poniżej 4 ESU) wynosi ponad 40%, natomiast dla gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) i bardzo dużych (powyżej 100 ESU) nieco ponad 20% (patrz: Wykres 46).

Wykres 46 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

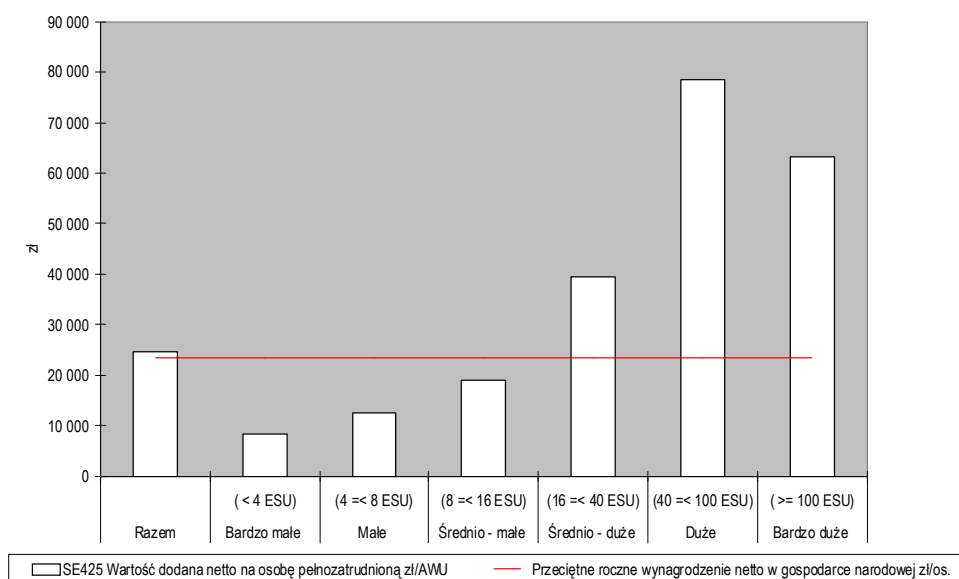
W analizie udziału kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto szczególną uwagę zwracają gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU). Udział ten (74%) jest w ich przypadku zdecydowanie większy niż ma to miejsce w pozostałych gospodarstwach. Potwierdza to fakt intensywnego wykorzystania przez gospodarstwa największe, takich czynników zewnętrznych jak pracy najemnej, kredytów (koszty odsetek), a także dzierżawy. Są one więc najbardziej wrażliwe na wahania poziomu cen czy zmiany w dostępności wymienionych czynników (patrz: Wykres 47).

Wykres 47 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej**

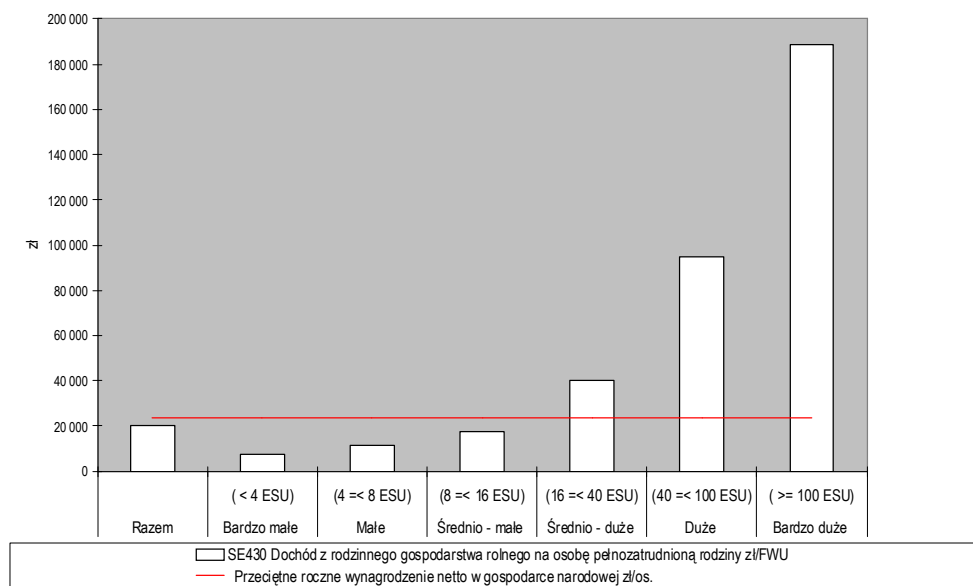
W skali regionu wartość dodana netto wypracowana w gospodarstwie rolnym przez osobę pełnozatrudnioną była wyższa od przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (wynoszącego w 2008 r. 23 330 zł). Występują jednak pod tym względem zasadnicze różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą jest w tym przypadku 16 ESU. Gospodarstwa o wielkości przekraczającej ten próg uzyskały wartość dodaną netto przewyższającą przeciętne wynagrodzenie netto (w gospodarstwach dużych i bardzo dużych nawet kilkakrotnie), podczas gdy gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 8 ESU osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki. W gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła 35,7% przeciętnego wynagrodzenia netto (patrz: Wykres 48).

Wykres 48 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

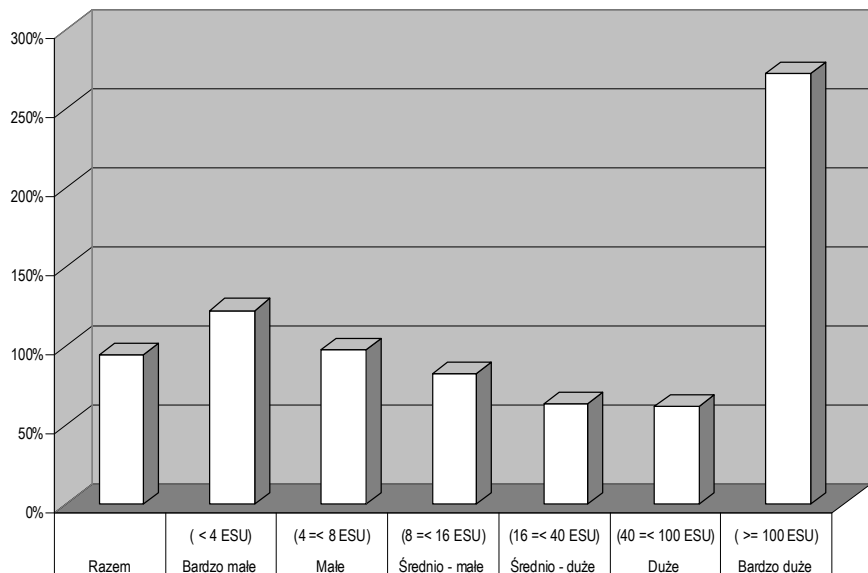
Podobną sytuację jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną można zaobserwować analizując dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na osobę pełnozatrudnioną, nieopłaconą. Tutaj również granicą jest 16 ESU, jednak skala dysproporcji jest zdecydowanie większa. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU), gdzie dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany w gospodarstwie jest wielokrotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 49).

Wykres 49 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

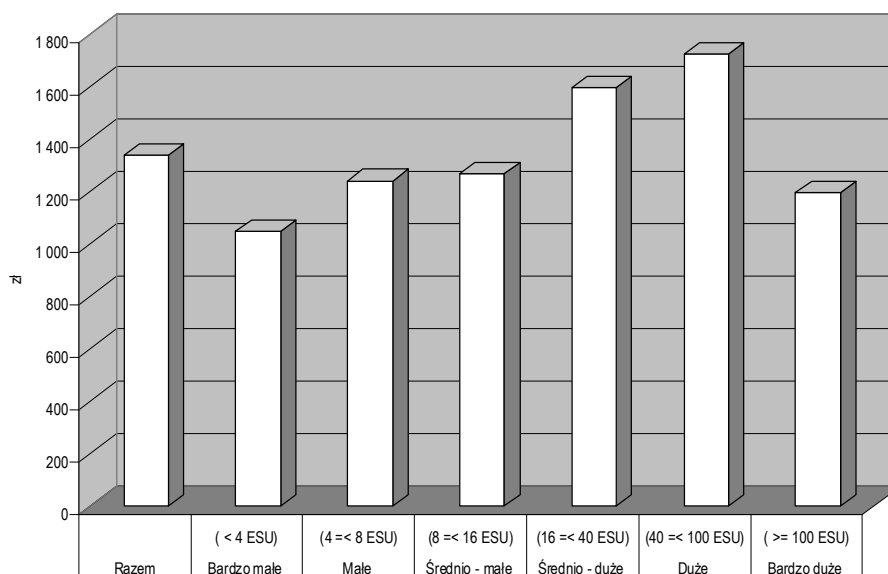
Najmniejszy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie wystąpił w grupie gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) i wynosi 62%. Dopłaty do działalności operacyjnej stanowiły więcej niż 100% dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w grupie gospodarstw bardzo małych, poniżej 4 ESU (122%), oraz w grupie gospodarstw największych, powyżej 100 ESU (272%) (patrz: Wykres 50).

Wykres 50 Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

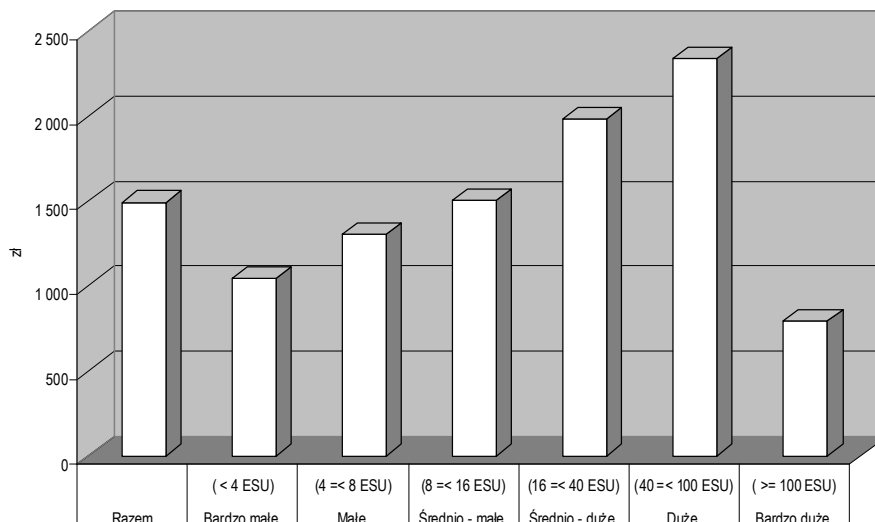
Wartość dodana netto przypadająca na jeden hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw, bez uwzględnienia obciążeń wynikających z wykorzystania czynników zewnętrznych. Wartość ta w przypadku gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) wynosi 1,7 tys. zł/ha, a gospodarstw średnio-dużych (od 16 do 40 ESU) – prawie 1,6 tys. zł/ha. W gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU) wartość ta jest niższa o 0,5 tys. zł/ha niż w gospodarstwach dużych (od 40 do 100 ESU) (patrz: Wykres 51).

Wykres 51 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

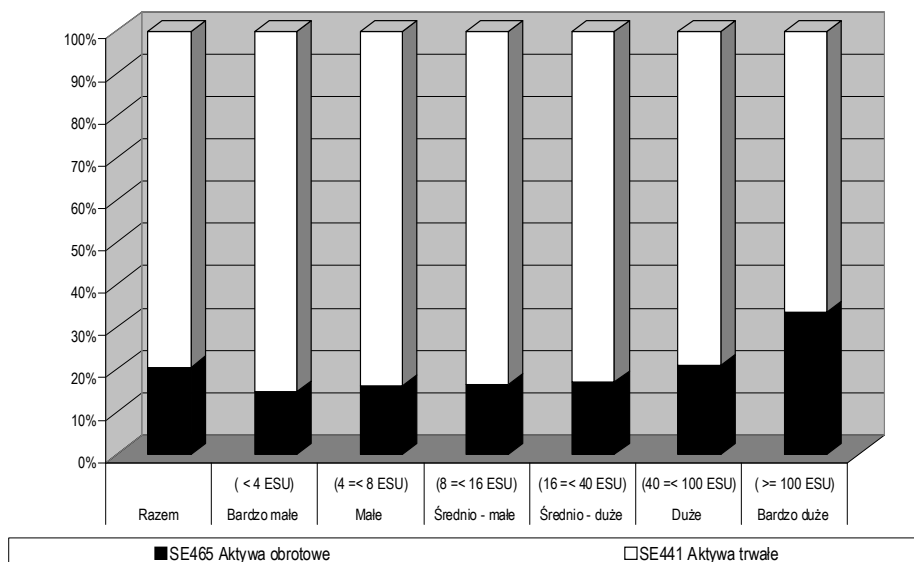
W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na jeden hektar własnych użytków rolnych tendencje są analogiczne do zawartych na wykresie poprzednim. Również w tej kategorii najlepsze wyniki (niemal 2,3 tys. zł/ha) osiągają gospodarstwa duże (od 40 do 100 ESU) (patrz: Wykres 52).

Wykres 52 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

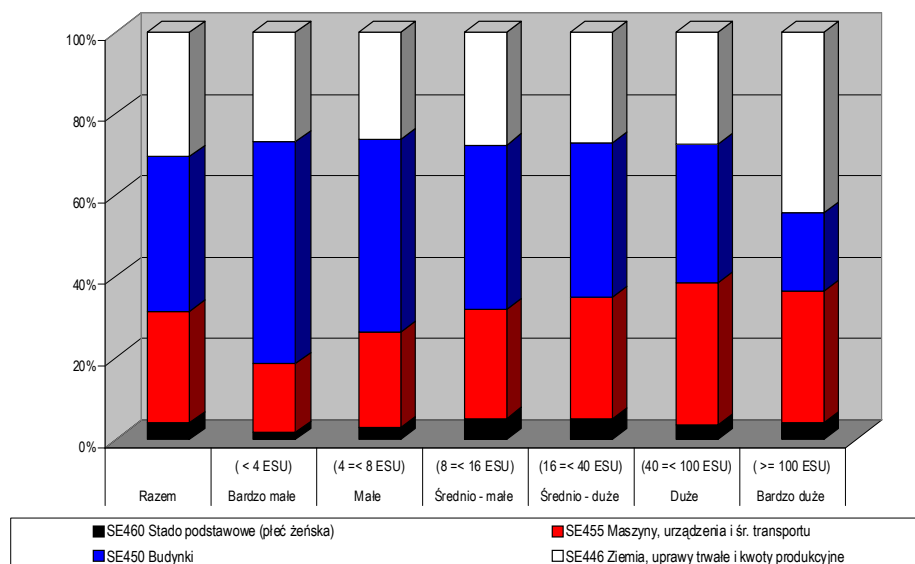
Wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej gospodarstw zmienia się również struktura aktywów w gospodarstwach rolnych (patrz: Wykres 53). Im większe są pod względem ekonomicznym gospodarstwa, tym niższy jest udział środków trwałych. Z punktu widzenia możliwości odtwarzania majątku, gospodarstwa duże są w korzystniejszej sytuacji. Jest to niewątpliwie związane z udziałem majątku dzierżawionego (porównaj: Wykres 35).

Wykres 53 Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej

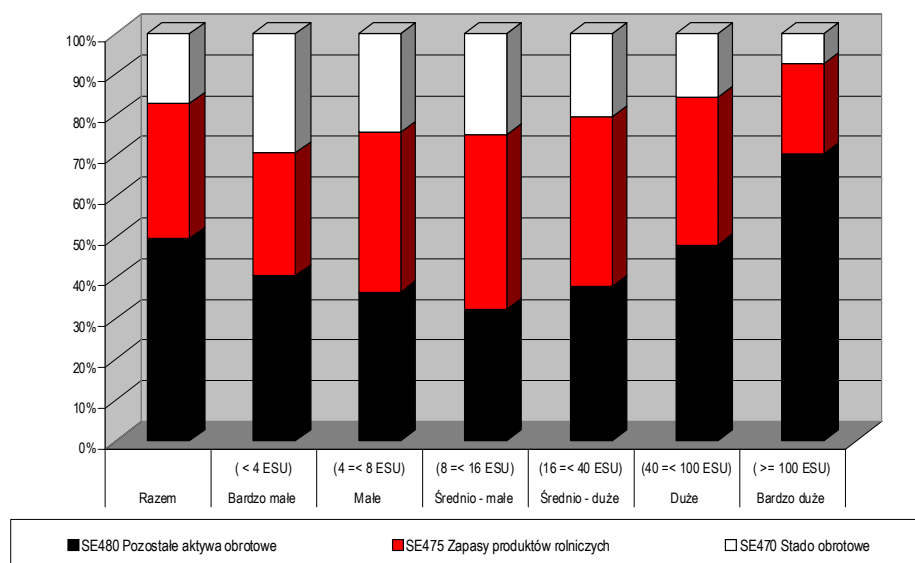
W strukturze aktywów trwałych gospodarstw mniejszych ekonomicznie dominują budynki i budowle, a ich udział wyraźnie maleje wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 54). Rośnie natomiast udział maszyn, urządzeń i środków transportu. Udział ziemi, upraw trwałych i kwot produkcyjnych utrzymuje się na dość zbliżonym poziomie, jedynie w gospodarstwach powyżej 100 ESU jest wyższy.

Wykres 54 **Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej**

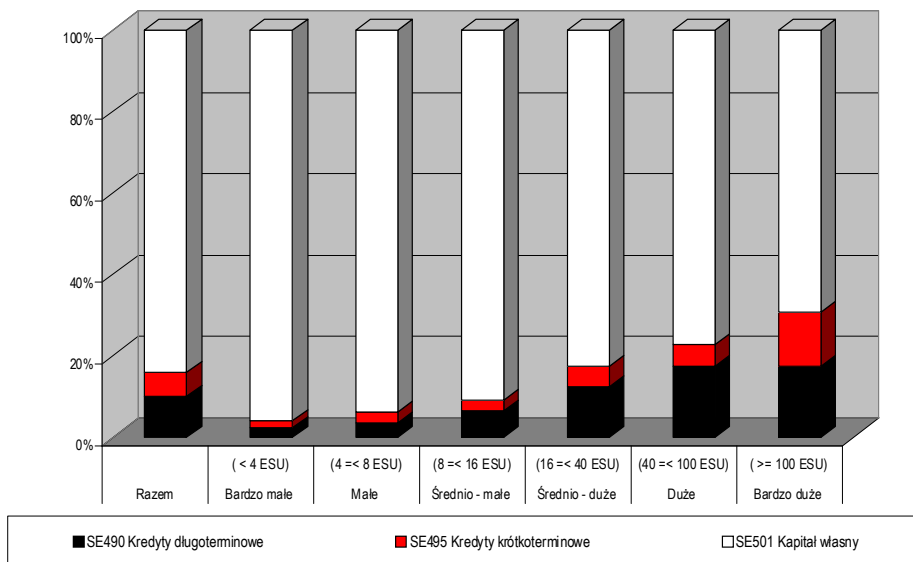
W strukturze aktywów obrotowych w gospodarstwach małych i średnio-małych dominują zapasy produktów rolniczych, natomiast w gospodarstwach największych (powyżej 100 ESU) pozostałe aktywa obrotowe, których znaczną część stanowią zapasy z zakupu (patrz: Wykres 55).

Wykres 55 **Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej**

Struktura pasywów wykazuje również silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw (patrz: Wykres 56). Im większe są ekonomicznie gospodarstwa, tym większy udział kapitałów obcych w finansowaniu majątków. Zadłużenie największych gospodarstw (ponad 100 ESU) przekracza 20%, przy czym prawie połowę kapitałów obcych stanowią kredyty długoterminowe.

Wykres 56 **Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej**

3.3. Wnioski

1. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wśród grup gospodarstw ustalonych na podstawie użytych 2 kryteriów grupowania, uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (10 608 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej od 40 do 100 ESU (1 722 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (1 125 zł) i gospodarstwa od 2 ESU do 4 ESU (1 047 zł).
2. Spośród analizowanych grup gospodarstw ustalonych na podstawie dwóch różnych kryteriów, najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną nieoptacaną uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych (38 414 zł), gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100 i więcej ESU (188 519 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa mieszane (13 700 zł) i gospodarstwa od 2 ESU do 4 ESU (7 507 zł).
3. Zaobserwowane różnice w parametrach wynikowych analizowanych grup gospodarstw rolnych nakazują konieczność przeprowadzania pogłębionych analiz statystycznych w badaniach strukturalnych gospodarstw rolnych.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB